

Caritas Diecezji Drohiczyńskiej

**Diecezjalny Ośrodek Wsparcia
dla Osób Niepełnosprawnych**

INFORMATOR

DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

SOKOŁÓW PODLASKI 2014

**Wydanie publikacji sfinansowano ze środków PFRON w ramach
Programu: „Zadanie zlecone Nr XIII”**

Spis treści

Caritas Diecezji Drohiczyńskiej i jej działalność	5
Niepełnosprawność – definicja, stopnie niepełnosprawności.....	9
Przepisy antidyskryminacyjne dotyczące osób niepełnosprawnych .	14
Renty, świadczenia, zasiłki.....	17
Renta socjalna	17
Renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy	19
Renta szkoleniowa	22
Renta rodzinna.....	23
Świadczenie rehabilitacyjne.....	24
Zasiłek pielęgnacyjny	26
Świadczenie pielęgnacyjne.....	27
Rehabilitacja społeczna a osoba niepełnosprawna	31
Warsztaty Terapii Zajęciowej.....	31
Turnusy rehabilitacyjne	32
Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.....	36
Likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się oraz technicznych	38
Rehabilitacja lecznicza osób niepełnosprawnych.....	41
Ulgi i uprawnienia	46
Komunikacja PKS i PKP	46
Karta parkingowa	49
Ulgi podatkowe	54

Ulgi w abonamencie RTV.	59
Zwolnienia od podatków lokalnych	60
Osoba niepełnosprawna a rynek pracy	61
Aktywny Samorząd	64
Dane adresowe instytucji i organizacji działających na terenie Diecezji Drohiczyńskiej.....	71

1. Caritas Diecezji Drohiczyńskiej i jej działalność

„Wszystko, co uczyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25, 40)

Te słowa Chrystusa dają początek, motywację i sens pomagania najmniejszym, ubogim i potrzebującym.

Uczniowie Chrystusa wsłuchując się w Jego słowa realizują przykazanie miłości „Caritas” wyrażającej się w konkretnym czynie, odpowiadającym potrzebom i możliwościom działania na swoim terenie.

W 1991r. Ojciec Święty Jan Paweł II w Białymstoku powołał Diecezję Drohiczyńską, wydzielając ją z dawnej Diecezji Pińskiej. Dwa lata później dołączona została część Diecezji Siedleckiej. Ordynariusz Biskup Antoni Pacyfik Dydycz powołał 29 września 1994r. Caritas Diecezji Drohiczyńskiej, a 24 sierpnia 1995r. zatwierdził wytyczne Duszpasterstwa Charytatywnego Diecezji Drohiczyńskiej.

Z historią Caritas Diecezji Drohiczyńskiej związana jest historia **Domu Miłosierdzia Caritas im. Jana Pawła II w Sokolowie Podlaskim**, który jest żywym pomnikiem wystawionym Janowi Pawłowi II przez Diecezję Drohiczyńską.

Od 1996 roku rozpoczęto starania o przekazanie dla Caritas Diecezji Drohiczyńskiej budynku starego szpitala (w ruinie). W roku 1997 rozpoczęto remont i jeszcze tego roku w części budynku przyjęto dzieci powodzian z południa Polski. Przez następne lata prowadzono remonty i przyjmowano dzieci na kolonie. W tym obiekcie Caritas prowadziła też wydawanie odzieży i świadczyła pomoc potrzebującym. W parku obok domu organizowano Dzień Dziecka, w domu - Mikołajki, zimą -

dożywianie ubogich z miasta. Tu przyjęto rodziny po spaleniu bloku - do czasu aż miasto wyremontowało budynek. W Domu Miłosierdzia w różny sposób udzielano pomocy potrzebującym. Od 2000 roku obiekt ten jest też domem rekolekcyjnym dla różnych grup dzieci, młodzieży i dorosłych osób z Diecezji Drohiczyńskiej i spoza jej granic. Od początku działalności odbywają się tutaj spotkania Parafialnych Zespołów Caritas, Szkolnych Kół Caritas, spotkania emerytów, szkolenia dla młodzieży, "Opłatki", rekolekcje, itd. W grudniu 2008 roku otwarto tutaj prowadzony przez Caritas Warsztat Terapii Zajęciowej, który codziennie dla 33 osób niepełnosprawnych daje możliwość rozwijania zdolności, umiejętności społecznych i zawodowych oraz radość bycia we wspólnocie. Kolejny Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Diecezji Drohiczyńskiej rozpoczął działalność w grudniu 2010 roku w Bielsku Podlaskim, dając 35 osobom niepełnosprawnym możliwość rozwoju i integracji.

W trakcie dwudziestoletniej działalności Caritas Diecezji Drohiczyńskiej powstało 45 Parafialnych Zespołów Caritas i 34 Szkolne Koła Caritas. Przy Wyższym Seminarium Duchownym w Drohiczynie działa Kleryckie Koło Caritas. Wolontariusze podejmują okresowe akcje charytatywne na rzecz potrzebujących, takie jak rozprowadzanie świec „Wigilijnego Dzieła Pomocy Dzieciom”, baranków, zniczy i innych. Angażują się w rozdawanie żywności PEAD, z której korzysta w naszej Diecezji około 18 tysięcy najuboższych. Tylko w ubiegłym roku przekazano ponad 500 ton żywności. Wolontariusze prowadzą punkty wydawania odzieży, docierają do najbardziej potrzebujących, prowadzą świetlice środowiskowe dla dzieci.

Początki działalności charytatywnej na terenach naszej Diecezji łączą się z organizowaniem kolonii letnich i zimowych dla

dzieci z najuboższych rodzin i niepełnosprawnych. Dzięki wychowawcom wolontariuszom i zbieranym środkom, rozpoczynając od 50-osobowej grupy w latach 80-tych, Caritas mogła rozwijać tę formę pomocy aż do chwili obecnej, kiedy corocznie na kolonie wyjeżdża ponad 1000 dzieci, w tym dzieci polonii z innych krajów.

Młodzież i dzieci (ok. 90 osób) otrzymują również wsparcie poprzez program „*Skrzydła*”, który nasza Caritas realizuje dzięki sponsorom przekazującym stypendia dla najuboższych uczniów. Wśród sponsorów są firmy i prywatne osoby.

Możliwość pozyskiwania środków Unii Europejskiej Caritas Diecezji Drohiczyńskiej wykorzystywała do realizacji projektów dla osób niepełnosprawnych i bezrobotnych. W latach 2005-2007 była liderem projektu „*Daj sobie szansę, tobie też się uda*”. Dzięki zaangażowaniu jego uczestników, współpracy z partnerami, instytucjami wspierającymi, podmiotami szkoleniowymi i pracodawcami udało nam się wówczas przeszkolić i zaktywizować 179 osób bezrobotnych, z których 57 osób podjęło pracę, dalszą naukę lub stworzyło sobie miejsce pracy. Inny projekt „*Indywidualne ścieżki kariery zawodowej szansą dla osób niepełnosprawnych*” realizowany przy współpracy z Caritas Polska miał na celu aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych. Dobre rezultaty tych działań sprawiły, że kontynuowaliśmy aktywizację niepełnosprawnych w projekcie „*Praca bez barier*”.

Działania na rzecz osób niepełnosprawnych są priorytetem, dlatego, że szczególnie na terenach wiejskich, które stanowią większą część naszej Diecezji, trudniej jest osobie niepełnosprawnej i jej rodzinie o rehabilitację i równe szanse rozwoju. W 2010 roku przy pomocy finansowej PFRON powstał **Diecezjalny Ośrodek Wsparcia dla Osób Niepełnosprawnych.**

Działalność tej placówki daje możliwość dotarcia do osób niepełnosprawnych na terenie całej Diecezji, organizacji pomocy w formie udzielania informacji, poradnictwa prawnego i psychologicznego – społecznego, doradztwa zawodowego i rehabilitacji dla osób niepełnosprawnych i ich otoczenia.

20-letnia działalność charytatywna Caritas Diecezji Drohiczyńskiej to praca księży w parafiach, pracowników Caritas i wolontariuszy oraz współpraca z wieloma instytucjami, organizacjami, władzami lokalnymi, samorządami, szkołami, szpitalami, hospicjami. To zaangażowanie wszystkich ludzi dobrej woli, którzy wspierają swoimi modlitwami i ofiarami działania na rzecz dzieci, ubogich, niepełnosprawnych i poszkodowanych. Pragnę, dziękując Bogu za to, że jest Źródłem i Szczytem miłosierdzia, podziękować ludziom zaangażowanym w Caritas, za to, że przedłużają tu na ziemi wielkie dzieło Miłosierdzia i rozpalają swoją dobrocią serca innych, bo jak napisał Ojciec Święty Benedykt XVI w encyklice „Caritas in veritate” „*Caritas to miłość przyjęta i darowana*” .

Ks. Krzysztof Kisielewicz

Dyrektor Caritas Diecezji Drohiczyńskiej

Caritas Diecezji Drohiczyńskiej - Biuro

17-312 Drohiczyn, ul. Kościelna 10

tel. (85) 655-78-05 wew.

318, fax. (85) 655-77-47

e-mail: drohiczyn@caritas.pl

www.drohiczyn.caritas.pl

2. Niepełnosprawność - definicja niepełnosprawności, stopnie niepełnosprawności

Niepełnosprawność – w znaczeniu potocznym to długotrwały stan, w którym występują pewne ograniczenia w prawidłowym funkcjonowaniu człowieka. Ograniczenia te spowodowane są w skutek obniżenia sprawności funkcji fizycznych lub psychicznych. Jest to uszkodzenie, czyli wada psychiczna, fizjologiczna lub anatomiczna struktury organizmu. Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997r. definiuje niepełnosprawność jako trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.

Dokumentem potwierdzającym bycie osobą niepełnosprawną jest **orzeczenie o niepełnosprawności**.

Cytowana wyżej ustawa definiuje trzy stopnie niepełnosprawności:

- **znaczny,**
- **umiarkowany,**
- **lekki.**

Znaczny stopień niepełnosprawności określa osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji, która uniemożliwia danej osobie samodzielne

zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych, tj. samoobsługi, poruszania się i komunikacji.

Osoby zakwalifikowane do znacznego stopnia niepełnosprawności charakteryzuje:

- niezdolność do pracy - całkowita niezdolność do wykonywania pracy zarobkowej z powodu fizycznego, psychicznego lub umysłowego naruszenia sprawności organizmu,
- konieczność sprawowania opieki, całkowita zależność osoby od otoczenia, polegająca na udzieleniu wsparcia w czynnościach samoobsługowych, w prowadzeniu gospodarstwa domowego, z zakresu współdziałania w procesie leczenia, rehabilitacji, edukacji oraz w pełnieniu określonych ról społecznych.

Umiarkowany stopień niepełnosprawności określa osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych.

Osoby zakwalifikowane do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności charakteryzuje: konieczność niesienia pomocy polegającej na udzieleniu wsparcia w czynnościach samoobsługowych, w prowadzeniu gospodarstwa domowego, z zakresu współdziałania w procesie leczenia, rehabilitacji, edukacji oraz w pełnieniu określonych ról społecznych, w okresach wynikających ze stanu zdrowia.

Lekki stopień niepełnosprawności określa osobę z naruszoną sprawnością organizmu, powodującą w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną

sprawnością psychiczną i fizyczną lub mającą ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.

Stopień niepełnosprawności orzeka się:

- **na czas określony** - jeżeli według wiedzy medycznej może nastąpić poprawa stanu zdrowia lub
- **na stałe** - jeśli według wiedzy medycznej stan zdrowia nie rokuje poprawy.

Orzeczenia, wydawane na podstawie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, wydają **Powiatowe Zespoły do Spraw Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności** powoływane przez starostów przy **Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie**.

Powiatowe Zespoły ds. Orzekania o Niepełnosprawności wydają:

- orzeczenia o niepełnosprawności dla osób, które nie ukończyły 16 roku życia,
- orzeczenia o stopniu niepełnosprawności dla osób, które ukończyły 16 rok życia,
- orzeczenia o wskazaniach do ulg i uprawnień osób posiadających orzeczenia o inwalidztwie lub niezdolności do pracy.

Członkami powiatowego oraz wojewódzkiego zespołu są:

lekarz, sekretarz, psycholog, pedagog, doradca zawodowy i pracownicy socjalni.

W orzeczeniach o niepełnosprawności mogą wystąpić następujące symbole przyczyn niepełnosprawności:

1. **01-U** - upośledzenie umysłowe;
2. **02-P** - choroby psychiczne;
3. **03-L** - zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu;
4. **04-O** - choroby narządu wzroku;
5. **05-R** - upośledzenie narządu ruchu;
6. **06-E** - epilepsja;
7. **07-S** - choroby układu oddechowego i krążenia;
8. **08-T** - choroby układu pokarmowego;
9. **09-M** - choroby układu moczowo-płciowego;
10. **10-N** - choroby neurologiczne;
11. **11-I** - inne, w tym schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego.

Od orzeczenia wydanego przez Powiatowy Zespół Orzekania o Niepełnosprawności **przysługuje odwołanie do Wojewódzkiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności.**

Zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności wydają decyzję do celów **poza rentowych**, natomiast orzekanie o niezdolności do pracy **dla celów rentowych** podlega kompetencjom **Zakładu Ubezpieczeń Społecznych**. Oceny niezdolności do pracy, jej stopnia oraz ustalenia daty powstania niezdolności do pracy, trwałości lub przewidywanego okresu niezdolności do pracy, związku przyczynowego niezdolności do pracy, niezdolności do samodzielnej egzystencji, celowości przekwalifikowania zawodowego **dokонуje w formie orzeczenia lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.**

Na uwagę zasługuje fakt, że orzeczenia o częściowej niezdolności do pracy wydane w okresie od 01 stycznia do 16 sierpnia 1998 roku równoważne są ze stopniem umiarkowanym.

Warto podkreślić, że orzeczenia o zaliczeniu do grupy inwalidzkiej wydane przed dniem **1 stycznia 1998 roku** traktuje się jako **równoważne** odpowiednim orzeczeniom o stopniu niepełnosprawności:

- I grupy inwalidzka - znaczny stopień niepełnosprawności;
- II grupy inwalidzka - umiarkowany stopień niepełnosprawności;
- III grupy inwalidzka - lekki stopień niepełnosprawności.

Podstawa prawna:

- *Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r.*
- *Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych dnia 27 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 123, poz. 776)*
- *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych (M.P. z 13.08.1997 r. Nr 50 poz. 475).*

3. Przepisy antydyskryminacyjne dotyczące osób niepełnosprawnych

Głównymi aktami prawnymi mówiącymi o równym traktowaniu osób niepełnosprawnych są **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Karta Praw Osób Niepełnosprawnych** oraz **Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych** ratyfikowana przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej dn. 15 czerwca 2012 roku.

Osoby niepełnosprawne i osoby o ograniczonej sprawności ruchowej mają, takie samo jak wszyscy inni obywatele, prawo do swobodnego przemieszczania się, swobodnego wyboru i niedyskryminacji.

Pojęcie dyskryminacji:

Dyskryminacja bezpośrednia występuje w przypadku, gdy osobę traktuje się mniej przychylnie niż traktowano by inną osobę w porównywalnej sytuacji, z jakiegokolwiek przyczyny.

Dyskryminacja pośrednia występuje w przypadku, gdy przepis, kryterium lub pozornie neutralna praktyka może doprowadzić do szczególnie niekorzystnej sytuacji m.in. dla osób niepełnosprawnych, chyba że taki przepis, kryterium lub praktyka jest obiektywnie uzasadniona celem zgodnym z prawem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne lub jeżeli w przypadku osób w określony sposób niepełnosprawnych, pracodawca lub każda osoba, do której odnosi się niniejsza dyrektywa, jest zobowiązany, na mocy przepisów krajowych, podejmować właściwe środki zgodnie z określonymi zasadami

w celu zlikwidowania niedogodności spowodowanych tym przepisem, kryterium lub praktyką.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej:

- Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne,
- Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.
- Każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia.
- Własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej.
- Każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Wyjątki określa ustawa.
- **Obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa właściwa ustawa.**
- Obywatel pozostający bez pracy nie z własnej woli i nie mający innych środków utrzymania ma prawo do zabezpieczenia społecznego, którego zakres i formy określa właściwa ustawa.
- Każdy ma prawo do ochrony zdrowia.
- **Osobom niepełnosprawnym władze publiczne udzielają, zgodnie z ustawą, pomocy w zabezpieczaniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej.**

W Kodeksie Pracy czytamy: „Jakakolwiek dyskryminacja w zatrudnieniu, bezpośrednia lub pośrednia, w szczególności ze względu na płeć, wiek, **niepełnosprawność**, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową,

pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także ze względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony, albo w pełnym, lub w niepełnym wymiarze czasu pracy – **jest niedopuszczalna**”.

Podstawa prawna:

- *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona w dniu 2 kwietnia 1997 r,*
- *Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 1998r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.),*
- *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych (M.P. z dnia 13 sierpnia 1997 r.)*
- *Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych (Dz.U. 2012 poz. 1169)*

4. Renty, świadczenia, zasilki

Renta socjalna

Renta socjalna jest świadczeniem, które **przysługuje** osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, **które powstało:**

- 1) przed ukończeniem 18 roku życia,
- 2) w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej – przed ukończeniem 25 roku życia,
- 3) w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej.

Podstawę do przyznania renty socjalnej stanowi: **orzeczenie o stopniu niepełnosprawności** wydane przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, **orzeczenie komisji lekarskiej do spraw inwalidztwa i zatrudnienia o zaliczeniu do I lub II grupy inwalidów oraz orzeczenie lekarza orzecznika, wydane przed dniem 1 października 2003 r.**, uprawniające do renty socjalnej na podstawie ustawy o pomocy społecznej. Ustalenie prawa do renty socjalnej dokonuje lekarz orzecznik ZUS.

Renta socjalna stanowi 84% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy określonej w ustawie o emeryturach i rentach z FUS. Od 01.03.2014r. wysokość renty socjalnej wynosi **709,34 zł brutto**.

Osoba uprawniona do renty socjalnej może **pobierać rentę rodzinną**, przy czym kwota renty rodzinnej ulega takiemu obniżeniu, aby łączna kwota świadczeń **nie przekraczała 200 %**

kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Prawo do renty socjalnej **zawiesza się** w razie osiągnięcia przychodu, w którym uprawniony dodatkowo zarobi kwotę przekraczającą 70 %. przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia jakie było w poprzednim kwartale.

W ostatnim okresie są to następujące kwoty:

- od 1 marca 2014 r. do 31 maja 2014 r. - **2 676,40 zł,**
- od 1 czerwca 2014 r. do 31 sierpnia 2014 r. - **2 726,80 zł,**
- od 1 września do 30 listopada 2014 r. - **2 618,00 zł.**

Osoba, która była uprawniona do renty socjalnej i której **prawo do tej renty ustalo w związku z osadzeniem w areszcie wskutek tymczasowego aresztowania lub w zakładzie karnym** w celu odbycia kary pozbawienia wolności, może zgłosić wniosek o przyznanie renty socjalnej w wysokości 50% kwoty tej renty. **W tym przypadku renta przysługuje tylko takiej osobie, która spełnia łącznie następujące warunki:** jest osobą samotnie gospodarującą, nie posiada innego przychodu, nie ma ustalonego prawa do renty rodzinnej, jest właścicielem lokalu mieszkalnego (lub domu jednorodzinnego) albo przysługuje jej spółdzielcze prawo do lokalu albo jest najemcą lokalu mieszkalnego.

Renta socjalna jest świadczeniem podlegającym opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Tak więc, z kwoty renty odlicza się zaliczkę na podatek dochodowy, a także potrąca składkę na ubezpieczenie zdrowotne.

Renta socjalna przyznawana jest na podstawie wniosku osoby ubiegającej się, przedstawiciela ustawowego jak również innej osoby bądź kierownika pomocy społecznej. Decyzje w sprawie przyznania wydaje Zakład Ubezpieczeń Społecznych, właściwy

ze względu na miejsce zamieszkania, który rentę wypłaca i wstrzymuje.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. z 2003 r. Nr 135, poz. 1268 z późn. zm.);*
- *Rozporządzenie ministra gospodarki, pracy i polityki społecznej z 26 września 2003 r. w sprawie przyznawania renty socjalnej (Dz. U. z 2003 r. Nr 170, poz. 1656);*
- *Ustawa z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 z późn. zm.);*
- *Rozporządzeniu ministra polityki społecznej z 14 grudnia 2004 r. w sprawie orzekania o niezdolności do pracy (Dz. U. z 2004 r. Nr 273, poz. 2711).*
- *Dz. U. z 2013r. poz. 982.*

Renta z tytułu niezdolności do pracy

Prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który **spełnia łącznie** następujące warunki:

- jest niezdolny do pracy,
- ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy,
- niezdolność do pracy powstała w określonych ustawą okresach składkowych (okres zatrudnienia, okres ubezpieczenia) i nieskładkowych (np. w okresie pobierania zasiłku chorobowego lub opiekuńczego) albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

Oceny niezdolności do pracy dokonuje lekarz orzecznik ZUS. Za niezdolną do pracy uważa się osobę, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu. **Całkowicie niezdolną do pracy** jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy. Za **częściowo niezdolną do pracy** uważa się osobę, która utraciła w znacznym stopniu zdolność do pracy, zgodnej z posiadanym przez nią poziomem kwalifikacji.

W przypadku stwierdzenia naruszenia sprawności organizmu w stopniu powodującym konieczność stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych orzeka się **niezdolność do samodzielnej egzystencji**.

Okres składkowy i nieskładkowy wymagany do przyznania renty uzależniony jest od wieku osoby, w jakim powstała niezdolność do pracy. Okres ten wynosi:

- 1 rok - jeżeli niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 20 lat,
- 2 lata - jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 20 do 22 lat,
- 3 lata - jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 22 do 25 lat,
- 4 lata - jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 25 do 30 lat,
- 5 lat - jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat.

Okres wymaganych 5-ciu lat w odniesieniu do osób, u których niezdolność do pracy powstała po ukończeniu 30 roku życia, musi przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przypadającego przed dniem zgłoszenia wniosku o rentę lub przed dniem powstania

niezdolności do pracy. Do tego dziesięcioletniego okresu nie wlicza się okresów pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy, renty rodzinnej, renty szkoleniowej.

W przypadku, gdy ubezpieczony nie osiągnął wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, warunek posiadania wymaganego okresu uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony został zgłoszony do ubezpieczenia przed ukończeniem 18 lat albo w ciągu 6 miesięcy po ukończeniu nauki w szkole ponadpodstawowej, ponadgimnazjalnej lub w szkole wyższej.

Przyznanie renty, gdy niezdolność do pracy powstała w okresie późniejszym niż 18 miesięcy od ustania powyższych okresów możliwe jest w stosunku do osoby, która spełnia łącznie następujące warunki:

- została uznana za całkowicie niezdolną do pracy,
- spełnia warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego,
- legitymuje się co najmniej 20-letnim (w przypadku kobiety) i 25-letnim (w przypadku mężczyzny) okresem składkowym i nieskładkowym.

Decyzję w sprawie przyznania świadczenia wydaje organ rentowy właściwy ze względu na miejsce zamieszkania. Od decyzji tej przysługuje odwołanie w terminie miesiąca od dnia doręczenia, wnoszone za pośrednictwem organu wydającego decyzję do Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2004 r. nr 39, poz. 353, z późn. zm.);*

- *Rozporządzeniu ministra polityki społecznej z 14 grudnia 2004 r. w sprawie orzekania o niezdolności do pracy (Dz.U. nr 273, poz. 2711).*
- *Dz.U. z 2013 r.poz.982*

Renta szkoleniowa

Renta szkoleniowa **przysługuje osobom niezdolnym do pracy**, które po przekwalifikowaniu się mogą uzyskać zatrudnienie. Jeżeli lekarz orzecznik, na podstawie przeprowadzonego badania lekarskiego orzeknie, że osoba jest niezdolna do pracy, a przekwalifikowanie zawodowe jest celowe, wtedy ZUS przyznaje prawo do renty szkoleniowej.

Uprawniony musi spełniać warunki wymagane do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy. ZUS informuje Powiatowy Urząd Pracy o przyznaniu renty szkoleniowej. Renta przyznawana jest na okres 6 miesięcy, przy czym na wniosek starosty istnieje możliwość przedłużenia tego okresu na czas niezbędny do przekwalifikowania zawodowego o dalsze 30 miesięcy.

Wysokość renty szkoleniowej w związku z wypadkiem przy pracy **wynosi 100 proc. podstawy wymiaru, nie mniej niż 120 proc. renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.**

Gdy wskaźnik podstawy wymiaru jest wyższy niż 250 proc. - **renta szkoleniowa wynosi 75 proc. podstawy wymiaru.**

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2008 r. nr 39, poz. 353, z późn. zm.).*

Renta rodzinna

Renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy albo spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Przy ocenie prawa do renty przyjmuje się, że osoba zmarła była całkowicie niezdolna do pracy. Renta rodzinna przysługuje także uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci pobierała zasiłek przedemerytalny lub świadczenie przedemerytalne. W takim przypadku przyjmuje się, że osoba zmarła spełniała warunki do uzyskania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Do renty rodzinnej mają prawo: dzieci własne, dzieci drugiego małżonka, dzieci przysposobione - do ukończenia 16. roku życia lub 25 roku życia, jeśli uczą się oraz bez względu na wiek, jeśli stały się całkowicie niezdolne do pracy przed 16 rokiem życia lub w czasie nauki w szkole do ukończenia 25 roku życia. Jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

Renta rodzinna wynosi:

- dla jednej osoby uprawnionej - **85%** świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu,
- dla dwóch osób uprawnionych - **90%** świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu,
- dla trzech i więcej osób uprawnionych - **95%** świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu.

Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna, która w razie konieczności dzielona jest w równych częściach między uprawnionych. Jeżeli do renty rodzinnej uprawniona jest sierota zupełna, przysługuje jej dodatek dla sierot zupełnych.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2008 r. nr 39, poz. 353, z późn. zm.).*

Świadczenie rehabilitacyjne

Świadczenie rehabilitacyjne przysługuje ubezpieczonemu, który po okresie pobierania zasiłku chorobowego jest nadal niezdolny do pracy, a dalsze leczenie lub rehabilitacja rokują odzyskanie zdolności do pracy. Przysługuje przez okres niezbędny do przywrócenia zdolności do pracy, **nie dłużej niż przez 12 miesięcy**.

Świadczenie rehabilitacyjne **nie przysługuje** osobie uprawnionej do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, zasiłku dla bezrobotnych, zasiłku przedemerytalnego, świadczenia przedemerytalnego, urlopu dla poratowania zdrowia albo nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego.

Świadczenie wypłacane jest w wysokości 90% wynagrodzenia lub przychodu, które stanowiło podstawę wymiaru zasiłku chorobowego za okres pierwszych 90 dni pobierania świadczenia, a jeśli niezdolność do pracy przypada na okres ciąży (świadczenie rehabilitacyjne z ubezpieczenia chorobowego) oraz gdy

niezdolność do pracy została spowodowana wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową (świadczenie rehabilitacyjne z ubezpieczenia wypadkowego) - w wysokości 100% tego wynagrodzenia; w pozostałych przypadkach 75%.

Dokumentem niezbędnym do ustalenia prawa do świadczenia jest wniosek o **świadczenie rehabilitacyjne złożony na druku ZUS Np-7** w oddziale ZUS właściwym według miejsca zamieszkania. **Do wniosku o świadczenie powinno być dołączone:**

- zaświadczenie o stanie zdrowia (druk ZUS N-9) wypełnione przez lekarza leczącego,
- wywiad zawodowy z miejsca pracy (druk ZUS N-10); wywiad zawodowy nie jest wymagany jeżeli niezdolność do pracy powstała po ustaniu tytułu ubezpieczenia lub osoba niezdolna do pracy jest ubezpieczonym prowadzącym działalność pozarolniczą,
- protokół powypadkowy - w razie niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy ubezpieczonego będącego pracownikiem,
- karta wypadku przy pracy - w razie niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy ubezpieczonego innego niż pracownik,
- decyzja o stwierdzeniu choroby zawodowej wydana przez inspektora sanitarnego - w razie niezdolności do pracy spowodowanej chorobą zawodową.

Podstawa prawna:

- *Art. 18-22 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby*

i macierzyństwa (t.j. Dz.U. z 2005 r. nr 31, poz. 267 z późn. zm.).

Zasilek pielęgnacyjny

Zasilek pielęgnacyjny przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków niezbędnych do zapewnienia opieki i pomocy osobie niepełnosprawnej. Przysługuje dziecku niepełnosprawnemu do 16 roku życia, osobie niepełnosprawnej, która ukończyła 16 lat i ma orzeczoną niepełnosprawność w stopniu znacznym, osobie niepełnosprawnej, która ukończyła 16 lat i ma orzeczoną umiarkowaną niepełnosprawność, która jednak powstała przed ukończeniem 21 lat oraz osobie, która ukończyła 75 lat. Zasilek wypłaca wójt, burmistrz lub prezydent miasta, albo też podległe im ośrodki pomocy społecznej. Zasilek ten **nie przysługuje** osobie przebywającej w rodzinie zastępczej lub instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie, jeżeli pobyt osoby i udzielane przez tę instytucję świadczenia częściowo lub w całości finansowane są z budżetu państwa albo z Narodowego Funduszu Zdrowia.

Zasilek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie uprawnionej do dodatku pielęgnacyjnego.

Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego wynosi 153,00 zł miesięcznie.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dn. 28.11.2003r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2003r. Nr 139. Poz. 992 z późn. zm.)*

Świadczenie pielęgnacyjne

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej przysługuje:

- matce albo ojcu,
- opiekunowi faktycznemu dziecka,
- osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną,
- innym osobom, na których zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym ciąży obowiązek alimentacyjny, **ale z zastrzeżeniem, że same nie mogą posiadać orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności.** W tym wypadku chodzi przede wszystkim o krewnych w linii prostej i rodzeństwo, chyba że ci krewni (oraz osoby wymienione powyżej) nie są w stanie zagwarantować opieki.

Osoby te mogą otrzymać świadczenie pielęgnacyjne, o ile nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub wykonywania innej pracy zarobkowej w celu zajmowania się krewnym posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności lub orzeczenie o znacznym jej stopniu ze szczególnymi wskazaniem.

Aby opiekun mógł otrzymać świadczenie pielęgnacyjne, niepełnosprawność osoby wymagającej opieki musi powstać w określonym wieku, a dokładnie:

- **nie później niż do ukończenia 18-go roku życia**
lub
- **w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25-go roku życia.**

Wysokość świadczenia pielęgnacyjnego od 1 lipca 2013 roku do maja 2014 roku wynosiła 620 zł. Opiekunowie uprawnieni do świadczenia mieli również prawo do przyznawanego z urzędu dodatku w wysokości 200 zł miesięcznie. Łączna wysokość wsparcia dla osób otrzymujących świadczenie pielęgnacyjne wynosiła 820 zł miesięcznie.

Od 01 maja do 31 grudnia 2014 roku - kwota świadczenia pielęgnacyjnego wynosi **800 zł**. Przez cały ten okres rodzic będzie też otrzymywał **200 zł** dodatku. **Łączna wysokość pomocy udzielana w ramach świadczenia pielęgnacyjnego w tym okresie będzie wynosić 1000,00 zł miesięcznie.**

Od 01 stycznia do 31 grudnia 2015 r. - świadczenie pielęgnacyjne będzie wynosić **1200 zł**.

Od 2016 r. jego kwota wzrośnie do 1300 zł.

Ważne:

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje (i przysługiwało) niezależnie od dochodów rodziny.

Świadczenie pielęgnacyjne nie przysługuje, jeżeli:

Osoba sprawująca opiekę:

- 1) ma ustalone prawo do emerytury, renty, renty rodzinnej z tytułu śmierci małżonka przyznanej w przypadku zbiegu prawa do renty rodzinnej i innego świadczenia emerytalno-rentowego, renty socjalnej, zasiłku stałego, nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego,

- 2) ma ustalone prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego lub świadczenia pielęgnacyjnego,
- 3) ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury,

osoba wymagająca opieki:

- 4) pozostaje w związku małżeńskim, chyba że współmałżonek legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności,
- 5) została umieszczona w rodzinie zastępczej, z wyjątkiem rodziny zastępczej spokrewnionej z dzieckiem, na której ciąży obowiązek alimentacyjny, albo, w związku z koniecznością kształcenia, rewalidacji lub rehabilitacji w placówce zapewniającej całodobową opiekę, w tym w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, z wyjątkiem podmiotu wykonującego działalność leczniczą, i korzysta w niej z całodobowej opieki przez więcej niż 5 dni w tygodniu,

świadczenie pielęgnacyjne również nie przysługuje gdy:

- 6) członek rodziny osoby sprawującej opiekę ma ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego, albo do świadczenia pielęgnacyjnego na tę lub inną osobę w rodzinie lub poza rodziną, specjalnego zasiłku opiekuńczego lub świadczenia pielęgnacyjnego,
- 7) na osobę wymagającą opieki jest ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego, o którym mowa w art. 10, prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego lub prawo do świadczenia pielęgnacyjnego,
- 8) na osobę wymagającą opieki inna osoba jest uprawniona za granicą do świadczenia na pokrycie

wydatków związanych z opieką, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2014 r., poz. 559)*
- *Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów ((Dz. U. z 2014 r., poz. 567)*
- *Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 5 grudnia 2013 roku (sygn. akt K 27/13)*

5. Rehabilitacja społeczna a osoba niepełnosprawna

Do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zalicza się uczestnictwo tych osób w warsztatach terapii zajęciowej i turnusach rehabilitacyjnych.

Warsztaty Terapii Zajęciowej

Warsztat Terapii Zajęciowej (w skrócie WTZ) oznacza wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówkę stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do:

- rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego i zaradności osobistej,
- psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym lub podjęcie pracy.

Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji.

Uczestnikami warsztatu mogą być osoby powyżej 18 roku życia, które posiadają znaczny lub umiarkowany (w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną) stopień niepełnosprawności i orzeczenie o niepełnosprawności posiada wskazanie do terapii zajęciowej. Osoby te muszą być w wieku, w którym można podjąć pracę (kobiety przed 60 rokiem a mężczyźni przed 65 rokiem życia).

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 1997r. nr 123 poz.776 z późn. zm.),*
- *Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz.U. nr 63 poz. 587 z dnia 25 marca 2004r.).*

Turnusy rehabilitacyjne

Uczestnictwo w turnusie rehabilitacyjnym należy – według ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych – do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

W turnusie rehabilitacyjnym mogą uczestniczyć osoby niepełnosprawne, które posiadają ważne orzeczenie o zaliczeniu do jednego z trzech stopni niepełnosprawności lub orzeczenie o niepełnosprawności wydane przed ukończeniem 16 roku życia, albo osoby posiadające orzeczenie równoważne.

Dofinansowanie uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym jest finansowane ze środków PFRON. Czas trwania turnusu wynosi **14 dni**, a organizowane są one wyłącznie na terenie kraju.

Osoba niepełnosprawna może ubiegać się o dofinansowanie w uczestnictwie w turnusie rehabilitacyjnym pod warunkiem, że:

- lekarz prowadzący wypełni wniosek,
- w danym roku nie korzystała z dofinansowania PFRON na ten cel,
- turnus rehabilitacyjny odbywa się w ośrodku wpisanym do rejestru ośrodków, prowadzonego przez wojewodę lub poza takim ośrodkiem w przypadku gdy turnus jest organizowany w formie niestacjonarnej,
- nie będzie pełniła funkcji członka kadry na tym turnusie ani nie będzie opiekunem innego uczestnika tego turnusu,
- spełni kryterium dochodowe,
- będzie uczestniczyła w zajęciach przewidywanych w programie turnusu,
- w przypadku turnusu, którego program przewiduje także zabiegi fizjoterapeutyczne, przedstawi podczas badania zaświadczenie lekarskie o aktualnym stanie zdrowia, w szczególności o chorobie zasadniczej, uczuleniach i przyjmowanych lekach.

Osobie niepełnosprawnej ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności albo posiadającej orzeczenie równoważne oraz osobie niepełnosprawnej w wieku do 16 lat może być przyznane dofinansowanie pobytu opiekuna, pod warunkiem, że lekarz wypisując wniosek uzasadni konieczność pobytu opiekuna albo opiekun nie będzie pełnił funkcji członka kadry na tym turnusie. Opiekunem nie może być osoba niepełnosprawna wymagająca opieki innej osoby. Opiekun musi mieć ukończone 18 lat lub 16 lat i być wspólnie zamieszkującym członkiem rodziny osoby niepełnosprawnej.

Wysokość dofinansowania uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym wynosi:

- **27% przeciętnego wynagrodzenia** (chodzi o przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w poprzednim kwartale) dla osoby niepełnosprawnej ze znacznym stopniem niepełnosprawności, osoby niepełnosprawnej w wieku do 16 roku życia, osoby niepełnosprawnej w wieku 16-24 lat uczącej się i niepracującej, bez względu na stopień niepełnosprawności,
- **25% przeciętnego wynagrodzenia** dla osoby niepełnosprawnej z umiarkowanym stopniem niepełno-sprawności,
- **23% przeciętnego wynagrodzenia** dla osoby niepełnosprawnej z lekkim stopniem niepełnosprawności,
- **18% przeciętnego wynagrodzenia** dla opiekuna osoby niepełnosprawnej,
- **18% przeciętnego wynagrodzenia** dla osoby niepełnosprawnej zatrudnionej w zakładzie pracy chronionej, niezależnie od posiadanego stopnia niepełnosprawności.

W przypadku uzasadnionym szczególnie trudną sytuacją życiową osoby niepełnosprawnej wysokość dofinansowania dla tej osoby lub dofinansowanie pobytu opiekuna tej osoby **może zostać podwyższone do 35 % przeciętnego wynagrodzenia**. Podwyższenie dofinansowania pobytu opiekuna może nastąpić, jeżeli opiekun pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z tą osobą lub ta osoba ponosi koszty opiekuna w turnusie.

Wniosek o dofinansowanie należy złożyć w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) właściwym dla miejsca zamieszkania. Osoba niepełnosprawna składa wniosek osobiście lub za pośrednictwem opiekuna albo organizatora turnusów rehabilitacyjnych.

Do wniosku należy dołączyć:

- kopię orzeczenia o stopniu niepełnosprawności,
- wniosek lekarza, pod którego opieką znajduje się osoba niepełnosprawna.

PCPR **w terminie 10 dni** od dnia złożenia wniosku informuje osobę zainteresowaną o ewentualnych uchybieniach, które powinny być usunięte **w ciągu 30 dni** od dnia otrzymania od PCPR informacji na ten temat.

PCPR rozpatruje wniosek **w terminie 30 dni** od dnia otrzymania kompletnego wniosku.

Osoba niepełnosprawna, która uzyskała dofinansowanie do uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym, **w terminie 30 dni** od otrzymania powiadomienia, nie później jednak niż na **21 dni przed dniem rozpoczęcia turnusu** informuje PCPR o wyborze turnusu, w którym będzie uczestniczyć.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.*

Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze

O zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze mogą ubiegać się osoby ubezpieczone, w tym niepełnosprawne w zależności od potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia i niepełnosprawności. W przypadku niepełnosprawnych dzieci o dofinansowanie zakupu przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych występują rodzice lub opiekunowie prawni.

Podstawą uzyskania refundowanego przedmiotu ortopedycznego lub środka pomocniczego jest wystawione prawidłowo zlecenie przez lekarza. Lekarz wystawiający zlecenie musi mieć podpisaną umowę z NFZ o udzielenie świadczeń opieki zdrowotnej lub pracować w jednostce posiadającej taką umowę.

O zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze można się ubiegać zarówno w oddziałach NFZ, jak również jest ono finansowane ze środków PFRON poprzez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie.

Szczegółowy wykaz przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych, wysokości udziału własnego ubezpieczonego w cenie ich nabycia, podstawowych kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także przedmiotów ortopedycznych podlegających naprawie znajduje się w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. (Dz. U. Nr 276, poz. 2739).

W przypadku zaopatrzenia w środki pomocnicze o miesięcznym okresie użytkowania, tj. pieluchomajtki, sprzęt stomijny, cewniki, worki i zestawy infuzyjne do osobistych pomp insulinowych, nie trzeba zgłaszać się każdorazowo po potwierdzenie z NFZ. Można wówczas starać się o wydanie tak

zwanej **Karty Comiesięcznego Zaopatrzenia ważnej przez 12 miesięcy od daty wystawienia**. Kartę wydaje NFZ. Po jej uzyskaniu wystarcza uzyskiwanie zleceń na wydanie środka pomocniczego wystawianych przez lekarza ubezpieczenia zdrowotnego. Ważność danego zlecenia w przypadku wymienionych wyżej środków pomocniczych wynosi 1 miesiąc od daty wystawienia przez lekarza do czasu realizacji.

Wysokość dofinansowania zaopatrzenia w:

- **sprzęt rehabilitacyjny wynosi - do 60% kosztów tego sprzętu**, nie więcej jednak niż do wysokości pięciokrotnego przeciętnego wynagrodzenia,
- **przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze wynosi - do 100% udziału własnego osoby niepełnosprawnej w limicie ceny na dany przedmiot (jeżeli taki udział jest wymagany) lub do 150% sumy kwoty limitu na dany przedmiot (wyznaczonego przez NFZ) oraz wymaganego udziału własnego osoby niepełnosprawnej w zakupie tych przedmiotów i środków (jeżeli cena zakupu jest wyższa niż ustalony limit).**

Dofinansowanie następuje na pisemny wniosek złożony do Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) właściwego dla miejsca zamieszkania osoby niepełnosprawnej. PCPR informuje szczegółowo o zakresie informacji, które wniosek winien zawierać. Dofinansowanie nie może obejmować kosztów poniesionych przed przyznaniem środków finansowych. Wniosek o dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze osoba niepełnosprawna może złożyć w każdym czasie (nie ma terminów przyjmowania wniosków).

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U.08.164.1027).*
- *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2009 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu zaopatrzenia w wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi oraz środki pomocnicze (Dz.U.09.139.1141).*
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U.08.14.92 z późn. zm.).*
- *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz.U.02.96.861 z późn. zm.).*

Likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się oraz technicznych

Bariery architektoniczne to wszelkie utrudnienia występujące w budynku i jego elementach zewnętrznych, które ze względu na rozwiązania techniczne, konstrukcyjne lub warunki użytkowania uniemożliwiają lub zmniejszają swobodę ruchu osobom niepełnosprawnym. Likwidacja barier architektonicznych w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej ma na celu umożliwienie jej lub w znacznym stopniu ułatwienie wykonywania

podstawowych, codziennych czynności lub kontaktów z otoczeniem.

O dofinansowanie ze środków PFRON likwidacji barier architektonicznych może ubiegać się osoba niepełnosprawna, tj. osoba posiadająca orzeczenie o niepełnosprawności wydane przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności lub orzeczenie traktowane na równi z tym orzeczeniem (np. orzeczenie o grupie inwalidzkiej, niezdolności do pracy wydane przez ZUS i KRUS), mająca trudności w poruszaniu się, jeżeli jest właścicielem nieruchomości lub użytkownikiem wieczystym nieruchomości albo posiada zgodę właściciela lokalu lub budynku mieszkalnego, w którym stale zamieszkuje na wykonanie robót we wnioskowanym zakresie.

Wysokość dofinansowania likwidacji barier wynosi maksymalnie 80% wartości realizowanego przedsięwzięcia, przy czym kwota ta nie może przekroczyć piętnastokrotności przeciętnego wynagrodzenia. Wnioskodawca jest zobowiązany do udziału środków własnych w wysokości minimum 20% ceny brutto urządzenia lub usługi.

Wnioski o dofinansowanie ze środków PFRON likwidacji barier architektonicznych otrzymać można w terenowych oddziałach PFRON, Miejskich Ośrodkach Pomocy Społecznej, Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie, **natomiast składać je należy w powiatowym centrum pomocy rodzinie właściwym ze względu na miejsce zamieszkania danej osoby.**

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U.08.14.92 z późn. zm.).*
- *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz.U.02.96.861 z późn. zm.).*

6. Rehabilitacja lecznicza osób niepełnosprawnych

Leczenie uzdrowiskowe jest jednym ze świadczeń zdrowotnych gwarantowanych ustawą o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Przysługuje wszystkim ubezpieczonym po spełnieniu określonych warunków.

Z leczenia uzdrowiskowego może skorzystać **każdy ubezpieczony**, który otrzyma stosowne **skierowanie od lekarza ubezpieczenia zdrowotnego**. Skierowanie wymaga potwierdzenia przez oddział wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia, właściwy ze względu na miejsce zamieszkania świadczeniobiorcy. **Lekarz ubezpieczenia zdrowotnego wystawia skierowanie na leczenie uzdrowiskowe, biorąc pod uwagę:**

- aktualny stan zdrowia świadczeniobiorcy,
- brak przeciwwskazań do leczenia uzdrowiskowego,
- oczekiwany wpływ leczenia uzdrowiskowego w szczególności warunków naturalnych, mikroklimatu, surowców leczniczych,
- dotychczasowy przebieg i wyniki leczenia uzdrowiskowego,
- w przypadku osób dorosłych – zalecaną częstotliwością leczenia uzdrowiskowego jest okres nie większy niż raz na 12 miesięcy, przy czym od tej reguły są wyjątki, które dotyczą leczenia uzdrowiskowego w szpitalu uzdrowiskowym.

W skierowaniu lekarz ubezpieczenia zdrowotnego może określić miejsce i rodzaj leczenia uzdrowiskowego. Wybór miejsca i sposobu leczenia dokonany przez lekarza nie jest wiążący dla oddziału wojewódzkiego NFZ. Po otrzymaniu skierowania przez oddział wojewódzki NFZ, komórka właściwa w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego dokonuje jego rejestracji, nadając skierowaniu kolejny numer.

Lekarz specjalista może zażądać od lekarza wystawiającego skierowanie, dostarczenia w wyznaczonym terminie dokumentacji medycznej niezbędnej do ustalenia rodzaju i zakresu leczenia uzdrowskiego, uzupełnienia lub aktualizacji tej dokumentacji oraz przeprowadzenia dodatkowych badań.

Oddział wojewódzki NFZ potwierdza skierowanie jeżeli:

- lekarz specjalista aprobował celowość skierowania,
- w odpowiednich zakładach lecznictwa uzdrowskiego są wolne miejsca przewidziane w umowach z tymi zakładami.

Potwierdzając skierowanie, oddział wojewódzki NFZ określa:

- rodzaj leczenia uzdrowskiego i jego tryb,
- odpowiedni zakład lecznictwa uzdrowskiego,
- datę rozpoczęcia leczenia i czas jego trwania w przypadku leczenia uzdrowskiego w trybie stacjonarnym,
- termin ważności skierowania i okres leczenia w przypadku leczenia uzdrowskiego w trybie ambulatoryjnym.

Skierowanie, którego oddział wojewódzki NFZ nie potwierdził z powodu braku miejsc w odpowiednich zakładach lecznictwa uzdrowskiego, składane jest do dokumentacji. Oddział wojewódzki NFZ zawiadamia świadczeniobiorcę o przyczynie niepotwierdzenia w terminie 30 dni od otrzymania wniosku.

Jeżeli skierowanie traci ważność, oddział wojewódzki NFZ zawiadamia o tym świadczeniobiorcę w terminie 14 dni od dnia upływu terminu ważności.

Świadczenia gwarantowane dla pacjentów dorosłych obejmują:

- uzdrowskie leczenie szpitalne - **21 dni**, z tym pobyt może być przedłużony jednokrotnie na okres nieprzekraczający **21 dni** za

zgoda oddziału wojewódzkiego NFZ, który potwierdził skierowanie na leczenie uzdrowiskowe,

- uzdrowiskowe leczenie sanatoryjne – **21 dni**,
- uzdrowiskową rehabilitację w szpitalu uzdrowiskowym – **28 dni**, w tym pobyt może być przedłużony jednokrotnie na okres nieprzekraczający **28 dni** za zgodą oddziału wojewódzkiego NFZ, który potwierdził skierowanie na leczenie uzdrowiskowe,
- uzdrowiskową rehabilitację w sanatorium uzdrowiskowym **28 dni**,
- uzdrowiskowe leczenie ambulatoryjne – **18 dni**.

Świadczenia gwarantowane dla dzieci obejmują:

- uzdrowiskowe leczenie szpitalne dzieci w wieku od 3 do 18 lat – **27 dni**, z tym pobyt może być przedłużony jednokrotnie na okres nieprzekraczający 27 dni za zgodą oddziału wojewódzkiego NFZ, który potwierdził skierowanie na leczenie uzdrowiskowe,
- uzdrowiskowe leczenie sanatoryjne dzieci w wieku od 7 do 18 lat – **21 dni**,
- uzdrowiskowe leczenie sanatoryjne dzieci w wieku od 3 do 6 lat pod opieką dorosłych – **21 dni**,
- uzdrowiskowe leczenie ambulatoryjne – **18 dni**.

Pacjent ponosi koszty przejazdu na leczenie uzdrowiskowe i z leczenia uzdrowiskowego oraz częściową odpłatność za koszty żywienia i zakwaterowania w sanatorium uzdrowiskowym.

Poziom finansowania przez pacjenta kosztów żywienia i zakwaterowania w sanatorium uzdrowiskowym za jeden dzień pobytu		
Standard/ wyposażenie	I okres rozliczeniowy (od 1 października do 30 kwietnia)	II okres rozliczeniowy (od 1 maja do 30 września)
pokój 1-osobowy z pełnym węzłem higieniczno-sanitarnym	28,50	35,80
pokój 1-osobowy w studiu	22,80	32,70
pokój 1-osobowy bez pełnego węzła higieniczno-sanitarnego	21,80	29,00
pokój 2 -osobowy z pełnym węzłem higieniczno-sanitarnym	17,10	23,90
pokój 2-osobowy w studiu	14,50	21,80
pokój 2 -osobowy bez pełnego węzła higieniczno-sanitarnego	12,40	17,10
pokój wieloosobowy z pełnym węzłem higieniczno-sanitarnym	10,90	13,00
pokój wieloosobowy w studiu	10,40	14,90
pokój wieloosobowy bez pełnego węzła higieniczno-sanitarnego	9,30	10,40

Dzieci i młodzież do ukończenia lat 18, a jeżeli kształcą się dalej do ukończenia lat 26, dzieci niepełnosprawne w znacznym stopniu (według orzeczenia wydanego po 16 r. życia) bez ograniczenia wieku, a także dzieci uprawnione do renty rodzinnej nie ponoszą odpłatności za koszty wyżywienia i zakwaterowania w prewentorium i w sanatorium uzdrowskim.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dn. 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008r. Nr 164, poz. 1027 z późn. zm.),*
- *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dn. 28 sierpnia 2009 r. w sprawie kierowania na leczenie uzdrowskie (Dz.U. Nr 139, poz. 1135 z późn. zm.).*

7. Ulgi i uprawnienia

Komunikacja PKP i PKS

Osoby niepełnosprawne, korzystające z pojazdów środkami publicznego transportu PKS i PKP są uprawnione do korzystania z ulg przy zakupie biletów na przejazdy. Aby móc z nich korzystać osoba niepełnosprawna powinna mieć ze sobą **dokumenty potwierdzające stopień niepełnosprawności**. Od stopnia niepełnosprawności uzależniona jest wysokość zniżki.

Do zniżek uprawnione są:

- **Osoby niezdolne do samodzielnej egzystencji** - osoby całkowicie niezdolne do pracy oraz niezdolne do samodzielnej egzystencji, w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach oraz niezdolne do samodzielnej egzystencji, w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, albo posiadające znaczny stopień niepełnosprawności w myśl przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, bądź inwalidów I grupy.
- **Dzieci i młodzież dotknięte inwalidztwem lub niepełnosprawne** do ukończenia 24 roku życia oraz studenci dotknięci inwalidztwem lub niepełnosprawnością do 26 roku życia.
- **Opiekunowie lub przewodnicy** – jedna osoba pełnoletnia, a w przypadku przewodnika osoby niewidomej, osoba, która ukończyła 13 lat lub pies przewodnik.

Ulgą 100 % to uprawnienie do uzyskania w kasie biletowej przewoźnika biletu z ulgą 100% wydanego nieodpłatnie.

**Zestawienie ulg przysługujących osobom niepełnosprawnym
w podróży środkami publicznego transportu zbiorowego
kolejowego (PKP) i autobusowego (PKS)**

Uprawnieni	Przejazdy PKP (kl. 2)	Przejazdy PKS	Uwagi
Dzieci do lat 4	100% ulga pociągi osobowe, pospieszne i ekspresowe, IC, EC, bilety jednorazowe, klasa 2, w klasie 1 dopłata	100% ulga autobusy zwykle i przyspieszone, bilety jednorazowe	PKS pod warunkiem nie korzystania przez dziecko z oddzielnego miejsca do siedzenia, a jeżeli korzysta to 78%
Przewodnik lub opiekun towarzyszący w podróży osobie niewidomej albo osobie niezdolnej do samo-dzielnej egzystencji opiekun - 18 lat przewodnik 13 lat lub pies przewodnik	95 % ulga pociągi osobowe i ekspresowe, IC, EC bilety jednorazowe Klasa 2, w klasie 1 dopłata	95% ulga autobusy zwykle, przyspieszone i pospieszne Bilety jednorazowe	
Dzieci i młodzież dotknięte inwalidztwem lub niepełnosprawne	78% ulga pociągi osobowe, pospieszne i ekspresowe, IC, EC Bilety jednorazowe lub miesięczne imienne	78% ulga autobusy zwykle, przyspieszone i pospieszne Bilety jednorazowe lub miesięczne	Wyłącznie w ramach przejazdów celowych, których katalog zawiera ustawa np. dom-szkola- dom

	Klasa 2, w klasie 1 dopłata	imienne	
Rodzice lub opiekunowie dzieci i młodzieży dotkniętej inwalidztwem lub niepełnosprawnej	78% ulga pociągi osobowe, pospieszne i ekspresowe, IC, EC Bilety jednorazowe Klasa 2, w klasie 1 dopłata	78% ulga autobusy zwykłe, przyspieszone i pospieszne Bilety jednorazowe	
Osoby niezdolne do samodzielnej egzystencji	49% ulga pociągi osobowe, bilety jednorazowe 37 % pociągi pospieszne i ekspresowe, IC, EC Bilety jednorazowe klasa 2, w klasie 1 dopłata	49% ulga autobusy zwykłe, 37% ulga autobusy przyspieszone i pospieszne, Bilety jednorazowe	
Osoby niewidome, uznane za niezdolne do samodzielnej egzystencji	93% ulga pociągi osobowe Bilety jednorazowe lub miesięczne imienne 51% ulga pociągi pospieszne i ekspresowe. Bilety jednorazowe lub imienne	93% autobusy zwykłe Bilety jednorazowe lub miesięczne imienne 51% ulga autobusy przyspieszone i pospieszne Bilety	Bilety jednorazowe lub miesięczne imienne

	miesięczne Klasa 2, w klasie 1 dopłata	jednorazowe lub imienne miesięczne	
Osoby niewidome, które nie są uznane za niezdolne do samodzielnej egzystencji	37% ulga pociągi osobowe, pospieszne i expressowe, IC, EC, bilety jednorazowe lub miesięczne imienne, Klasa 2, w klasie 1 dopłata	37% ulga autobusy zwykłe, przyspieszone i pospieszne. Bilety jednorazowe lub imienne miesięczne.	
Cywilne niewidome ofiary działań wojennych uznane za osoby niezdolne do samodzielnej egzystencji	78 % ulga pociągi osobowe i pospieszne.	78 % na autobusy zwykłe, przyspieszone i pospieszne	Na podstawie biletów jednorazowych
Emeryci i renciści ora ich współmałżonkowie, na których pobierane są zasilki rodzinne	37% ulga pociągi osobowe, pospieszne i ekspresowe,		Dwa przejazdy w ciągu roku

Karta parkingowa

Karta parkingowa jest dokumentem uprawniającym osoby niepełnosprawne do parkowania na miejscach specjalnie wydzielonych i przeznaczonych dla tych osób oraz do niestosowania się do niektórych znaków drogowych. **Kartę**

parkingową może uzyskać osoba niepełnosprawna o obniżonej sprawności ruchowej lub uprawniona placówka zajmująca się rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych albo opieką nad tymi osobami.

Karta parkingowa jest dokumentem o standardzie międzynarodowym, który obowiązuje nie tylko na terenie Polski, ale także w krajach Unii Europejskiej. Jednak w poszczególnych krajach członkowskich obowiązują odrębne przepisy wynikające z prawa drogowego dla danego kraju, a co się z tym wiąże, odrębne ulgi i uprawnienia dla osób z niepełnosprawnością.

Zgodnie z ustawą z 23 października 2013 r. o zmianie ustawy - Prawo o ruchu drogowym i niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1446) imienną kartę parkingową można otrzymać tylko na podstawie orzeczeń wydawanych przez Powiatowe lub Miejskie Zespoły do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności.

Od dnia 1 lipca 2014 r. karta parkingowa jest wydawana wyłącznie:

- **osobie niepełnosprawnej zaliczonej do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności** mającej znacznie ograniczone możliwości samodzielnego poruszania się,
- **osobie niepełnosprawnej, która nie ukończyła 16 roku życia** mającej znacznie ograniczone możliwości samodzielnego poruszania się.

Wskazanie do karty parkingowej będą mogły uzyskać wyłącznie osoby mające zarówno znacznie ograniczone możliwości samodzielnego poruszania się jak i przyczynę niepełnosprawności oznaczoną symbolem **04-O** (choroby narządu wzroku), **05-R** (upośledzenie narządu ruchu) lub **10-N** (choroba neurologiczna).

Osoby niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia od dnia 1 lipca 2014 r. uzyskają kartę parkingową na podstawie wydanego od dnia 1 lipca 2014 r. orzeczenia o niepełnosprawności zawierającego wskazanie w zakresie karty parkingowej.

Ważne:

Od dnia 1 lipca 2014 r. osoba niepełnosprawna zaliczona do lekkiego stopnia niepełnosprawności nie jest uprawniona do uzyskania karty parkingowej. Jeżeli jednak posiada kartę parkingową wydaną przed tą datą to jej karta **zachowuje ważność** do dnia określonego jako data ważności karty, nie dłużej niż **do dnia 31 marca 2015 r.**

Karta parkingowa wydawana jest wyłącznie na czas określony. Karta parkingowa wydawana jest na okres ważności orzeczenia jednak **nie dłużej niż na okres 5 lat.**

Kartę parkingową wydaje się na wniosek osoby niepełnosprawnej. Wniosek składa się do przewodniczącego powiatowego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności, właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu osoby niepełnosprawnej w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych lub siedzibę placówki.

Do wniosku osoby niepełnosprawnej dołącza się:

- jedną fotografię o wymiarach 35 mm x 45 mm, odzwierciedlającą aktualny wizerunek osoby, której wniosek dotyczy, przedstawiającą tę osobę bez nakrycia głowy i okularów z ciemnymi szklami,
- dowód uiszczenia opłaty za wydanie karty parkingowej,
- dowód uiszczenia opłaty ewidencyjnej.

W przypadku złożenia wniosku przez osoby, które nie ukończyły 18 roku życia oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie, składa się oświadczenie o posiadaniu prawa do sprawowania odpowiednio władzy rodzicielskiej, opieki lub kurateli.

Uwaga:

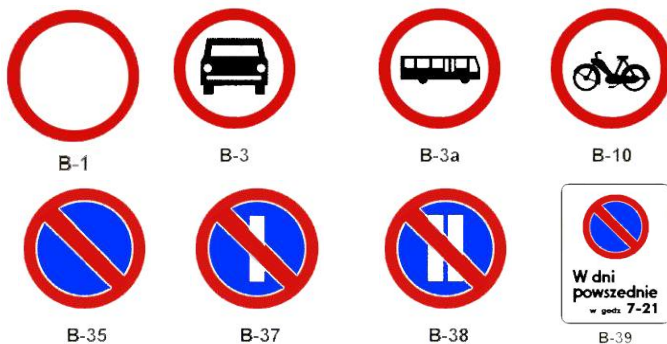
Karta parkingowa nie zwalnia z opłat za parkowanie.

Na podstawie odrębnych przepisów i wewnętrznych regulacji poszczególnych samorządów, np. uchwały rady miasta osoby niepełnosprawne mogą być zwolnione z opłat za parkowanie w strefie płatnego parkowania.

W związku z zaleceniem nr 98/376/EW z 4 czerwca 1998r. w sprawie karty parkingowej dla osób niepełnosprawnych, został opracowany wspólny dla wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej wzór karty parkingowej, który te kraje, w tym Polska, dobrowolnie przyjęły. Zalecenie nie ma bowiem formalnie mocy wiążącej. Dzięki temu posiadacz takiej karty może korzystać ze specjalnych miejsc parkingowych w każdym kraju Unii bez względu na to czy jest jego obywatelem.

Osoby niepełnosprawne o obniżonej sprawności ruchowej, kierujące pojazdem samochodowym lub kierowca przewożący

osoby o obniżonej sprawności ruchowej jak również pracownicy placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych pozostających pod opieką tych placówek na terenie kraju mogą pod warunkiem zachowania szczególnej ostrożności nie stosować się do poniższych znaków drogowych:

B-1 - „zakaz ruchu w obu kierunkach”,

B-3 - „zakaz wjazdu pojazdów silnikowych, z wyjątkiem motocykli jednośladowych”,

B-3a - „zakaz wjazdu autobusów”,

B-4 - „zakaz wjazdu motocykli”,

B-10 - „zakaz wjazdu motorowerów”,

B-35 - „zakaz postoju”,

B-37- „zakaz postoju w dni nieparzyste”,

B-38- „zakaz postoju w dni parzyste”,

B-39- „strefa ograniczonego postoju”.

Podstawa prawna:

- *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dn. marca 2004r. w sprawie rodzaju placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych uprawnionych do uzyskania karty parkingowej oraz trybu jej wydawania tym placówkom (Dz. U. Nr 67, poz. 617)*
- *Ustawa z dn. 20 czerwca 1997r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005r. Nr 108, poz. 908 z późn. zm.),*
- *Ustawa z dnia 23 października 2013 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2013 poz. 1446).*

Ulgi podatkowe

Osoby posiadające orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności albo orzeczenie o stopniu równoważnym mogą od swojego dochodu odliczyć w zeznaniu rocznym wydatki związane z rehabilitacją. **Potocznie takie odliczenie nazywane jest ulgą rehabilitacyjną.** Większość z odliczanych wydatków musi być właściwie udokumentowana, a rachunki muszą być wystawione na osobę, która będzie odliczała określone koszty. **Prawo do ulgi rehabilitacyjnej mają też osoby, które mają na utrzymaniu niepełnosprawnych członków rodziny.** W grę wchodzi tu opieka nad takimi osobami niepełnosprawnymi, jak: współmałżonek, dzieci własne i przysposobione, dzieci obce przyjęte na wychowanie, pasierbowie, rodzice, rodzice współmałżonka, rodzeństwo, ojczym, macocha, zięciowie i synowie, **jeżeli dochody tych osób niepełnosprawnych w roku podatkowym nie przekroczyły określonej kwoty.** W przeciwnym wypadku tylko i wyłącznie ulgi przysługują podatnikowi będącemu osobą niepełnosprawną.

W uldze rehabilitacyjnej istnieją dwa rodzaje odliczeń:

- limitowane kwotowo (czyli ulga przysługuje do wartości ustalonej wartości poniesionych kosztów),
- Nielimitowane (czyli w uldze można odliczyć całość poniesionych kosztów), przy czym popularniejszą formą jest ograniczanie wartości ulgi kwotą poniesionych wydatków.

Wydatki ograniczone kwotowo co prawda nie mogą przekraczać pewnego limitu, niemniej ich poniesienia nie trzeba udowadniać. **Zalicza się do nich wydatki na:**

- opłacenie przewodników osób niewidomych I lub II grupy inwalidztwa oraz osób z niepełnosprawnością narządu ruchu zaliczonych do I grupy inwalidztwa, w kwocie nieprzekraczającej w roku podatkowym 2.280 zł;
- utrzymanie psa asystującego przez osoby niewidome i niedowidzące zaliczone do I lub II grupy inwalidztwa oraz osoby z niepełnosprawnością narządu ruchu zaliczone do I grupy inwalidztwa - **w kwocie nieprzekraczającej w roku podatkowym określonego limitu;**
- wydatki na samochód - używanie samochodu osobowego, stanowiącego własność (współwłasność) osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa lub podatnika mającego na utrzymaniu osobę niepełnosprawną zaliczoną do I lub II grupy inwalidztwa albo dzieci niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia, dla potrzeb związanych z koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne - w wysokości nieprzekraczającej w roku podatkowym określonego limitu.

Specyficznie rozliczana jest ulga związana **z zakupem leków**. Odliczenie na leki dotyczy wyłącznie różnicy pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami w danym miesiącu, a kwotą

100 zł. Z odliczenia korzysta się wyłącznie, jeśli lekarz specjalista stwierdzi, że osoba niepełnosprawna powinna stosować określone leki (stale lub czasowo). Podstawą jest zalecenie (pisemne) lekarza (np. recepta, karta pacjenta) oraz faktura (lub inny dowód poniesienia wydatku, wskazujący, że podatnik poniósł wydatek).

Rozliczenia dokonuje się następująco za każdy miesiąc:

kwota wydatkowana - 100 zł = kwota odliczenia

Np. w miesiącu styczniu wydatki na leki wyniosły 300 zł

300 zł – 100 zł = 200 zł – zatem odliczeniu od dochodu podlega kwota 200 zł.

UWAGA: Paragon z apteki nie stanowi dowodu poniesienia wydatku na cele rehabilitacyjne.

Ulga rehabilitacyjna przysługuje na realizację dwóch celów:

- rehabilitację (sprzęt, leki),
- ułatwianie wykonywania czynności życiowych (sprzęt zarówno ortopedyczno-medyczny, jak i przystosowujący).

Prawidłowe określenie, czy dany wydatek spełnia powyższy cel jest elementem bardzo często kwestionowanym przez organy podatkowe. Zatem sprzęt musi zawsze spełniać poniżej wskazane warunki związane z przeznaczeniem.

Celami, które uprawniają do ulgi są wydatki na:

- adaptację i wyposażenie mieszkań oraz budynków mieszkalnych stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności;
- przystosowanie pojazdów mechanicznych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności;
- zakup i naprawę indywidualnego sprzętu, urządzeń i narzędzi technicznych niezbędnych w rehabilitacji oraz ułatwiających

wykonywanie czynności życiowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności, z wyjątkiem sprzętu gospodarstwa domowego;

- zakup wydawnictw i materiałów (pomocy) szkoleniowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności;
- odpłatność za pobyt na turnusie rehabilitacyjnym;
- odpłatność za pobyt na leczeniu w zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego, za pobyt w zakładzie rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz odpłatność za zabiegi rehabilitacyjne;
- opłacenie przewodników osób niewidomych I lub II grupy inwalidztwa oraz osób z niepełnosprawnością narządu ruchu zaliczonych do I grupy inwalidztwa, **w kwocie nieprzekraczającej w roku podatkowym określonego limitu;**
- utrzymanie przez osoby niewidome psa przewodnika - w wysokości nieprzekraczającej w roku podatkowym kwoty określonej na opiekę pielęgniarzką w domu nad osobą niepełnosprawną w okresie przewlekłej choroby uniemożliwiającej poruszanie się oraz usługi opiekuńcze świadczone dla osób niepełnosprawnych zaliczonych do I grupy inwalidztwa;
- opłacenie tłumacza języka migowego;
- kolonie i obozy dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dzieci osób niepełnosprawnych, które nie ukończyły 25 roku życia;
- leki - w wysokości stanowiącej różnicę pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami w danym miesiącu a kwotą 100 zł, jeśli lekarz specjalista stwierdzi, że osoba niepełnosprawna powinna stosować określone leki (stałe lub czasowo);
- odpłatny, konieczny przewóz na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne;

- a) osoby niepełnosprawnej - karetką transportu sanitarnego,
- b) osoby niepełnosprawnej, zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa oraz dzieci niepełnosprawnych do 16 roku życia,
- używanie samochodu osobowego, stanowiącego własność (współwłasność) osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa lub podatnika mającego na utrzymaniu osobę niepełnosprawną zaliczoną do I lub II grupy inwalidztwa albo dzieci niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia, dla potrzeb związanych z koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne - **w wysokości nieprzekraczającej w roku podatkowym określonego limitu;**
- odpłatne przejazdy środkami transportu publicznego związane z pobytem na turnusie rehabilitacyjnym, w zakładach leczniczych, na koloniach i obozach dla dzieci i młodzieży.

Należy pamiętać, że wydatki na cele rehabilitacyjne podlegają odliczeniu od dochodu a nie od kwoty podatku! Nie można odliczyć tych wydatków na cele rehabilitacyjne, które zostały sfinansowane lub dofinansowane ze środków: zakładowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych, PFRON, ze środków NFZ, zakładowego funduszu świadczeń socjalnych albo zostały zwrócone podatnikowi w jakiegokolwiek innej formie.

Jeśli wydatki były tylko częściowo sfinansowane z powyższych funduszy czy środków, odliczeniu podlega różnica pomiędzy poniesionymi wydatkami a kwotą sfinansowaną czy zwróconą z jakichkolwiek innych środków.

Ulgi w abonamencie RTV

Zwolnione z opłat za używanie odbiorników radiowych i telewizyjnych są:

- osoby, co do których orzeczono o zaliczeniu do I grupy inwalidzkiej lub całkowitej niezdolności do pracy i samodzielnej egzystencji na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS.
- znacznym stopniu niepełnosprawności, na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych lub trwałej albo okresowej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 2010 r. o ubezpieczeniach społecznych rolników,
- którym przysługuje zasiłek pielęgnacyjny,
- osoby, które ukończyły 75 rok życia,
- osoby, które otrzymują świadczenie pielęgnacyjne z właściwego organu realizującego zadania w zakresie świadczeń rodzinnych jako zadania zlecone z zakresu administracji rządowej lub rentę socjalną,
- osoby niesłyszące, u których stwierdzono całkowitą głuchotę lub obustronne upośledzenie słuchu mierzone na częstotliwości 2 000 Hz o natężeniu od 80 dB,
- osoby niewidome, u których ostrość wzroku nie przekracza 15 %.

Powyższe zwolnienia dotyczące abonamentu radiowo-telewizyjnego nie przysługują osobom, które pozostają we

wspólnym gospodarstwie domowym z co najmniej dwiema osobami, które ukończyły 26 rok życia, niespełniających warunków do uzyskania tych zwolnień.

Zwolnienia przysługują od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym złożono w placówce operatora publicznego, oświadczenie o spełnieniu warunków do korzystania z tych zwolnień. Z opłat za abonament radiowo-telewizyjny zwolnieni są także inwalidzi wojenni.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dn. 21 kwietnia 2005 roku o opłatach abonamentowych (Dz. U. z 2005 r. Nr 85 poz. 728)*

Zwolnienie od podatków lokalnych

Osoby zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności zwolnieni są z opłaty dotyczącej posiadania jednego psa. Za jednego psa nie muszą też płacić osoby samotnie gospodarujące w wieku powyżej 65 lat. Z opłaty zwolnione są również osoby niepełnosprawne w rozumieniu ustawy o rehabilitacji - z tytułu posiadania psa asystującego.

8. Osoba niepełnosprawna na rynku pracy

Czas pracy osoby niepełnosprawnej

Od 10 lipca 2014r. czas pracy każdego pracownika zaliczanego do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności wynosi 7 godzin na dobę i 35 godzin tygodniowo.

Osoba niepełnosprawna nie może być zatrudniona w porze nocnej i w godzinach nadliczbowych. Zakaz zatrudnienia w godzinach nadliczbowych nie ma zastosowania w dwóch przypadkach: do osób zatrudnionych przy pilnowaniu oraz gdy na wniosek osoby zatrudnionej lub w razie jego braku, lekarz sprawujący opiekę nad tą osobą wyrazi na to zgodę.

Stosowanie skróconych norm czasu pracy dla osób niepełnosprawnych nie może powodować obniżenia wysokości wynagrodzenia, wypłacanego w stałej miesięcznej wysokości. Godzinowe stawki wynagrodzenia zasadniczego, odpowiadające osobistemu zaszeregowaniu lub zaszeregowaniu wykonywanej pracy, przy przejściu na skrócone normy czasu pracy, powinny ulec odpowiedniemu podwyższeniu (w stosunku w jakim dotychczasowy wymiar czasu pracy pozostaje do tych norm). W efekcie skrócenie norm czasu pracy niepełnosprawnego pracownika nie będzie miało wpływu na wysokość jego wynagrodzenia. Zastosowanie ze względów ochronnych skróconej normy czasu pracy nie może bowiem niekorzystnie wpływać na zarobki.

Dłuższa przerwa w czasie pracy

Osoby niepełnosprawne mają prawo do dodatkowej przerwy w pracy na gimnastykę usprawniającą lub wypoczynek. Czas dodatkowej przerwy wynosi 15 min. i jest wliczany do czasu pracy. Prawo do dotkanej przerwy przysługuje pracownikom jeżeli dobowy wymiar czasu pracy wynosi minimum 6 godzin. Nie powoduje to obniżenia wysokości wynagrodzenia wypłacanego w stałej miesięcznej wysokości i nie powoduje to wydłużenia czasu pracy.

Dodatkowy urlop wypoczynkowy

Osobie zaliczonej do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności przysługuje **dodatkowy urlop wypoczynkowy w wymiarze 10 dni roboczych** w roku kalendarzowym. Prawo do pierwszego urlopu dodatkowego osoba ta nabywa po przepracowaniu jednego roku po dniu zaliczenia jej do jednego z tych stopni niepełnosprawności. Urlop ten nie przysługuje osobie uprawnionej do urlopu wypoczynkowego w wymiarze przekraczającym 26 dni roboczych lub do urlopu dodatkowego na podstawie odrębnych przepisów. Osoba o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności ma prawo do zwolnienia od pracy z zachowaniem prawa do wynagrodzenia:

- w wymiarze do 21 dni roboczych w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym, nie częściej niż raz w roku (wówczas nie przysługuje dodatkowy urlop w wymiarze 10 dni),
- w celu wykonania badań specjalistycznych, zabiegów leczniczych lub usprawniających, a także w celu uzyskania

zaopatrzenia ortopedycznego lub jego naprawy, jeżeli czynności te nie mogą być wykonane poza godzinami pracy.

Ważne: Łączny wymiar dodatkowego 10 dniowego urlopu i zwolnienia od pracy w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym, nie może przekroczyć 21 dni roboczych w roku kalendarzowym. Wynagrodzenie za czas powyższych zwolnień od pracy oblicza się jak ekwiwalent pieniężny za urlop wypoczynkowy.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2008 r. Nr 14, poz. 92 z późn. zm.),*
- *Rozporządzenie ministra pracy i polityki społecznej z dnia 19 grudnia 2007 r. w sprawie zakładowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 245, poz. 1810).*

9. Aktywny Samorząd

Program „Aktywny Samorząd” jest ważnym krokiem w kierunku wydajniejszego modelu polityki społecznej wobec osób niepełnosprawnych. Działania przewidziane w programie uzupełniają plany ujęte w powiatowych strategiach rozwiązywania problemów społecznych i programach działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Umożliwią samorządom aktywniejsze włączenie się w działania na rzecz inkluzji społecznej osób niepełnosprawnych.

Formy wsparcia przewidziane w programie dotyczą likwidacji barier ograniczających społeczne i zawodowe funkcjonowanie osób niepełnosprawnych.

Struktura programu

1. **Moduł I** – likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową:

Obszar A – likwidacja bariery transportowej:

- a. **Zadanie 1** - pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu,
- b. **Zadanie 2** – pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B,

Obszar B – likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym:

- a. **Zadanie 1** – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania,

- b. **Zadanie 2** – dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania,

Obszar C – likwidacja barier w poruszaniu się:

- a. **Zadanie 1** - pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,
- b. **Zadanie 2** – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,
- c. **Zadanie 3** – pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne,
- d. **Zadanie 4** – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny,

Obszar D – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej.

Moduł II – pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym.

Moduł III – szkolenia kadr samorządów oraz organizacji pozarządowych z zakresu problematyki niepełnosprawności.

Cele programu:

Celem głównym programu jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów programu w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

Cele szczegółowe programu:

- przygotowanie beneficjentów programu z zaburzeniami ruchu i percepcji wzrokowej do pełnienia różnych ról

społecznych poprzez umożliwienie im włączenia się do tworzącego się społeczeństwa informacyjnego,

- przygotowanie beneficjentów programu do aktywizacji społecznej, zawodowej lub wsparcie w utrzymaniu zatrudnienia poprzez likwidację lub ograniczenie barier w poruszaniu się oraz barier transportowych,
- umożliwianie beneficjentom programu aktywizacji zawodowej poprzez zastosowanie elementów wspierających ich zatrudnienie,
- poprawa szans beneficjentów programu na rywalizację o zatrudnienie na otwartym rynku pracy poprzez podwyższanie kwalifikacji,
- wzrost kompetencji osób zaangażowanych w proces rehabilitacji osób niepełnosprawnych, pracowników lub pracujących na rzecz jednostek samorządu terytorialnego lub organizacji pozarządowych.

Adresat programu:

Warunki uczestnictwa osoby niepełnosprawnej w programie w module I:

Obszar A:

a. Zadanie 1:

- znaczny lub umiarkowany stopień niepełnosprawności lub orzeczenie o niepełnosprawności,
- wiek do lat 18 lub wiek aktywności zawodowej lub zatrudnienie,
- dysfunkcja narządu ruchu,

b. Zadanie 2:

- znaczny lub umiarkowany stopień niepełnosprawności,
- wiek aktywności zawodowej,
- dysfunkcja narządu ruchu,

Obszar B:

- znaczny stopień niepełnosprawności lub orzeczenie o niepełnosprawności,
- wiek do lat 18 lub wiek aktywności zawodowej lub zatrudnienie,
- dysfunkcja obu kończyn górnych lub narządu wzroku,

Obszar C:**a. Zadanie 1:**

- znaczny stopień niepełnosprawności lub orzeczenie o niepełnosprawności,
- wiek do lat 18 lub wiek aktywności zawodowej lub zatrudnienie,
- dysfunkcje uniemożliwiające samodzielne poruszanie się za pomocą wózka inwalidzkiego o napędzie ręcznym,

b. Zadanie 2:

- znaczny stopień niepełnosprawności lub orzeczenie o niepełnosprawności,

c. Zadanie 3 i 4:

- stopień niepełnosprawności,
- wiek aktywności zawodowej lub zatrudnienie,
- potwierdzona opinią eksperta PFRON stabilność procesu chorobowego,
- potwierdzone opinią eksperta PFRON rokowania uzyskania zdolności do pracy w wyniku wsparcia udzielonego w programie,

Obszar D:

- znaczny lub umiarkowany stopień niepełnosprawności, aktywność zawodowa,

- pełnienie roli opiekuna prawnego dziecka.

Warunki uczestnictwa osoby niepełnosprawnej w programie w module II:

- znaczny lub umiarkowany stopień niepełnosprawności,
- nauka w szkole wyższej lub szkole policealnej lub kolegium lub przewód doktorski otwarty poza studiami doktoranckimi.

Warunki uczestnictwa osób zaangażowanych w proces rehabilitacji, w szkoleniach organizowanych w ramach Modułu III programu:

- spełnianie warunków rekrutacji ustalanych dla każdego cyklu szkoleń,
- skierowanie na szkolenie przez jednostkę samorządu terytorialnego lub organizację pozarządową.

Warunki wykluczające uczestnictwo w programie:

W modułach I i II - wymagalne zobowiązania wobec PFRON lub wobec realizatora programu, w module II - przerwa w nauce.

Częstotliwość udzielania pomocy w ramach Modułu I:

Obszar A, Obszar B, Obszar C - Zadania 1 i 3 - pomoc może być udzielana co 3 lata, licząc od początku roku następującego po roku, w którym udzielono pomocy,

Obszar C - Zadania 2 i 4 - pomoc może być udzielana po zakończeniu okresu gwarancji.

Formy i zakres pomocy udzielanej w ramach programu

Moduł I – likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową:

Obszar A – likwidacja bariery transportowej:

- a. Zadanie 1 – dofinansowanie zakupu i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu,
- b. Zadanie 2 – dofinansowanie lub refundacja kosztów uzyskania prawa jazdy kategorii B, w szczególności:
 - kursu i egzaminów na prawo jazdy kategorii B, oraz w przypadku kursu poza miejscowością zamieszkania;
 - zakwaterowania, wyżywienia w okresie trwania kursu,
 - dojazdu (przyjazd na kurs i powrót z kursu),

Obszar B – likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym, dofinansowanie :

- a. Zadanie 1 – zakupu sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania,
- b. Zadanie 2 – szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania,

Obszar C – likwidacja barier w poruszaniu się:

- a. Zadanie 1 - dofinansowanie zakupu wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,
- b. Zadanie 2 – dofinansowanie lub refundacja kosztów utrzymania sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,

c. Zadanie 3:

- dofinansowanie zakupu protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne,
- refundacja kosztów dojazdu adresata programu na spotkanie z ekspertem PFRON lub kosztów dojazdu eksperta PFRON na spotkanie z adresatem programu,

d. Zadanie 4:

- dofinansowanie lub refundacja kosztów utrzymania sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny,
- refundacja kosztów dojazdu adresata programu na spotkanie z ekspertem PFRON lub kosztów dojazdu eksperta PFRON na spotkanie z adresatem programu,

Obszar D – dofinansowanie lub refundacja kosztów opieki nad osobą zależną (opłata za pobyt dziecka w żłobku lub przedszkolu albo inny koszt zapewnienia opieki nad dzieckiem).

Moduł II – dofinansowanie lub refundacja kosztów uzyskania wykształcenia na poziomie wyższym:

- opłata za naukę (czesne),
- dodatek na pokrycie kosztów kształcenia (nie podlega rozliczeniu),
- dodatek na uiszczenie opłaty za przeprowadzenie przewodu doktorskiego - w przypadku osób, które mają wszczęty przewód doktorski, a nie są uczestnikami studiów doktoranckich.

Podstawa prawna:

- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.)*

Dana adresowe instytucji i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych na terenie Diecezji Drohiczyńskiej

POWIAT BIELSKI

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

17-100 Bielsk Podlaski, ul. 3 Maja 17

tel. (85) 833-26-76, fax. (85) 833-26-75

e-mail: centrum3maja@poczta.onet.pl, www.pcprbielskpodlaski.pl

Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności

17-100 Bielsk Podlaski, ul. 3 Maja 17

tel. (85) 833-26-77, fax (85) 833-26-75

e-mail: pcpr@powiatbielski.pl

Powiatowy Urząd Pracy w Bielsku Podlaskim

17-100 Bielsk Podlaski, ul. 3 Maja 17

tel. (85) 833-27-00, 833-27-02, fax. (85) 833-27-01

e-mail: pup@powiatbielski.pl

Przedszkole Nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi

17-100 Bielsk Podlaski, ul. Żeromskiego 4

tel. (85) 730-26-21

e-mail: tosiaprzedszkolenr3@onet.eu, www.przedszkole-3.pl

Zespół Szkół im. Jana Pawła II

17-100 Bielsk Podlaski ul. Wojska Polskiego 17

tel. (85) 833-26-80, fax. (85) 833-26-81

e-mail: zss@powiatbielski.pl, www.zssbielskpodl1.edupage.org

Klub Amazonek

17-100 Bielsk Podlaski ul. 11-Listopada 10

tel. (85) 731 20 20

Polski Czerwony Krzyż – Zarząd Rejonowy

17-100 Bielsk Podlaski, ul. Mickiewicza 20

tel. (85) 730-23-36

Polski Związek Niewidomych – Koło

17-100 Bielsk Podlaski, ul. Mickiewicza 122

tel. 504-098-113

Stowarzyszenie Ludzi Dobrej Woli „Raj”

17-100 Bielsk Podlaski ul. Kazimierzowska 14

tel. 517-099-871

e-mail: raj.rajsk@vp.pl

Spółdzielnia Inwalidów „Przyszłość”

17-100 Bielsk Podlaski ul. Jarosława Dąbrowskiego 3

tel. (85) 730-77-65, fax (85) 730-73-70

e-mail: sip@sip-sip.com.pl, www. sip-sip.com.pl

Spółdzielnia Socjalna „Integracja”

17-100 Bielsk Podlaski ul. Dąbrowskiego 5

tel. 505-282-645

e-mail: s.integracja@gmail.com, www. integracja.vot.pl

**Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
„Fundament”**

17-100 Bielsk Podlaski ul. Poświętna 11 lok. 22

tel. 698-920-910

Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Szansa”

17-100 Bielsk Podlaski, ul. Dąbrowskiego 3

tel. (85) 730-36-60;

Stowarzyszenie Pomocy im. Św. Andrzeja Boboli

17-100 Bielsk Podlaski, ul. Adama Kazanowskiego 23

tel. (85) 730-26-24

**Stowarzyszenie Przyjaciół Dzieci z Chorobami Nowotworowymi
„GONG”**

17-100 Bielsk Podlaski, ul. Mickiewicza 73

tel. (85) 833-21-27, 604-458-966, fax. (85) 730-73-31

e-mail: sklep@zalewski.com.pl

Stowarzyszenie Pomocy – Serce Ludzi Ziemi Bielskiej

17-100 ul. Mickiewicza 50/54

e-mail: stowarzyszenieserce@wp.pl

Środowiskowy Dom Samopomocy

17-100 Bielsk Podlaski ul. Kazimierzowska 18 lok. 2

tel. (85) 833-10-10; (85) 833-10-11

POWIAT HAJNOWSKI

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

17-200 Hajnówka, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 10A

tel. (85) 682-36-42; 682-59-83, fax. (85) 682-36-42

e-mail: pcpr@powiat.hajnowka.pl, www.bip.pcprh.wrotapodlasia.pl,

Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności

17-200 Hajnówka, ul. Piłsudskiego 10

tel./fax. (85) 873-10-15

Powiatowy Urząd Pracy w Hajnówce

17-200 Hajnówka, ul. Piłsudskiego 10 A

tel./fax. (85) 682-23-18, e-mail: biha@praca.gov.pl

Przedszkole Samorządowe Nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi

17-200 Hajnówka, ul. Rzeczna 3

tel. (85) 684-35-05

Zespół Szkół Nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi

17-200 Hajnówka, ul. Wróblewskiego 2

tel. (85) 682-28-66, fax (85) 682-29-70

e-mail: sph_nr2@poczta.onet.pl, www.zsznr2hajnowka.edupage.org

Dom Miłosierdzia „Samarytanin” przy Parafii Świętej Trójcy

17-200 Hajnówka, ul. 3 Maja 63

tel. (85) 682-28-19

Fundacja Wspomagania Edukacji, Integracji i Terapii Osób Niepełnosprawnych „KAJA”

17-200 Hajnówka, ul. Modrzewiowa 6

tel./fax. (85) 682-62-02

e-mail: fundacjakaja@tlen.pl, www.fundacjakaja.pl

Hajnowskie Stowarzyszenie Abstynentów i Rodzin Klubu Abstynentów „Dąb”

17-200 Hajnówka ul. Ks. Wierobieja 18

tel. (85) 682-35-27

Hajnowskie Stowarzyszenie „Sami sobie”

17-200 Hajnówka ul. Piłsudskiego 4

tel. (85) 682-27-06, fax (85) 682-20-11

Hajnowskie Stowarzyszenie Wspierania Rozwoju Ortopedii i Traumatologii

17-200 Hajnówka, ul. Warszawska 68

tel. (85) 682-92-82

Polski Czerwony Krzyż – Zarząd Rejonowy

17-200 Hajnówka, ul. Piłsudskiego 10

tel. (85) 682-26-69

Polski Komitet Pomocy Społecznej - Zarząd Rejonowy

17-200 Hajnówka, ul. Aleksego Zina 1

tel. (85) 682-27-18

Polskie Stowarzyszenie Diabetyków – Oddział Rejonowy

17-200 Hajnówka, ul. Józefa Piłsudskiego 10 B

tel. (85) 682-20-14

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym - Koło Terenowe

17-200 Hajnówka, ul. 3 Maja 37 lok. 20

tel. (85) 684-45-55

Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów - Oddział

17-200 Hajnówka ul. Armii Krajowej 24

tel. (85) 685-80-34

Polski Związek Głuchych Terenowy Ośrodek Rehabilitacji

Wsparcia Społecznego niesłyszących

17-200 Hajnówka, ul. Reja 4

tel. (85) 682-45-81

Polski Związek Niewidomych – Koło

17-200 Hajnówka, ul. Piłsudskiego 10 A

tel. (85) 684-44-53

Stowarzyszenie „Być Razem”

17-200 Hajnówka, ul. Ptaszyńskiego 14

Tel./fax. (85) 683-32-12

Stowarzyszenie Pomocna Dłoń

17-200 Hajnówka, ul. Lipowa 190

tel. (85) 681-63-78

Stowarzyszenie na Rzecz Osób Upośledzonych Umysłowo lub

Fizycznie „Dobra Wola”

18-230 Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 29a

tel. (86) 277-27-74

Stowarzyszenie Wspierania Rodzin „Uśmiech Dziecka”

17-200 Hajnówka, ul. Piłsudskiego 10 A

Środowiskowy Dom Samopomocy

17-200 Hajnówka, ul. Ptaszyńskiego 14

tel. (85) 683-32-12

Świetlica Socjoterapeutyczna

17-200 Hajnówka, ul. Ks. I. Wierobieja 18

tel. (85) 876 75 19

POWIAT SIEMIATYCKI

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

17-300 Siemiatycze ul. Legionów Piłsudskiego 3

tel./fax. (85) 730-05-07

e-mail: pcpr_siemiatycze@wp.pl, www.pcpr-siemiatycze.pl

Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności

17-300 Siemiatycze, ul. Legionów Piłsudskiego 3 pokój nr 7

tel./fax. (85) 655-27-11 wew.315

Powiatowy Urząd Pracy w Siemiatyczach

17-300 Siemiatycze, ul. Legionów Piłsudskiego 3

tel. (85) 656-60-13

fax (85) 656-60-16 .

e-mail: bisi@praca.gov.pl

www.pup.siemiatycze.sisco.info

Zespół Szkół Specjalnych w Siemiatyczach

17-300 Siemiatycze, ul. Pałacowa 16

tel./fax. (85) 655-21-26

e-mail: zss.siemiatycze@wp.pl

<http://zsssiemiatycze.edupage.org/>

Akcja Katolicka Diecezji Drohiczyńskiej

17-312 Drohiczyn, ul. Kościelna 10

Tel. (85) 655-59-99

Fax. (85) 655-31-99

Caritas Diecezji Drohiczyńskiej

Biuro

17-312 Drohiczyn, ul. Kościelna 10

tel. (85) 655-78-05 wew. 318

fax. (85) 655-77-47

e-mail: drohiczyn@caritas.pl

www.drohiczyn.caritas.pl

Caritas Diecezji Drohiczyńskiej – Świetlica Terapeutyczna

17-300 Siemiatycze, ul. 11 Listopada 35 A

Tel. (85) 655-69-57

**Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Diecezji Drohiczyńskiej –
Oddział**

17-300 Siemiatycze ul. 3 Maja 2

tel. (85) 655-25-31

**Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Diecezji Drohiczyńskiej
Oddział w Siemiatyczach przy parafii Wniebowzięcia NMP**

17-300 Siemiatycze

ul. 3 Maja 2

e-mail: angelajankowska@wp.pl

Polski Czerwony Krzyż – Zarząd Rejonowy

17-300 Siemiatycze, ul. 11 Listopada 35 A

tel. (85) 655-29-72

Polski Komitet Pomocy Społecznej – Zarząd Rejonowy

17-300 Siemiatycze, ul. 11 Listopada 35 A

tel./fax. (22) 353-95-66

Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem

Oddział Terenowy w Siemiatyczach

17-300 Siemiatycze, ul. Pałacowa 16

tel. (85) 655-21-26

Polski Związek Niewidomych - Koło

17-300 Siemiatycze, ul. Legionów Piłsudskiego 3

tel. (85) 657-51-11

Polski Związek Inwalidów, Emerytów, i Rencistów

17-300 Siemiatycze, ul. Legionów Piłsudskiego 3

Siemiatyckie Stowarzyszenie Abstynentów „Ignis”

17-300 Siemiatycze ul. 11 Listopada 44

Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Diecezji Drohiczyńskiej

17-312 Drohiczyn, ul. Kościelna 10

Stowarzyszenie Pomocy im. Anny Jabłonowskiej w Siemiatyczach

17-300 Siemiatycze, ul. 11 Listopada 44

Fundacja Pomocy Osobom Poszkodowanym w Wypadkach

Komunikacyjnych „Auxilium Ferre”

08-220 Klimczyce Kolonia poczta Sarnaki, Klimczyce Kolonia 1

POWIAT SOKOŁOWSKI

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Armii Krajowej 4

tel./fax. (25) 787-22-02

e-mail: pcprsok@op.pl

Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności

08-110 Siedlce ul. Sienkiewicza 32

tel. (25) 633-15-21

e-mail: pzon@mopr.siedlce.pl

Powiatowy Urząd Pracy

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Oleksiaka Wichury 3

tel. (25) 781-71-30, fax. (25) 781-71-49

e-mail: waso@praca.gov.pl, sekretariat@pup.sokolowpodl.pl

www. pupsokolowpodl.pl

Centrum Pomocy Socjalnej

08-300 Sokołów Podlaski ul. Wolności 26

tel/fax (25) 787-27-39; (25) 781-65-99

e-mai: cps@sokolowpodl.pl, www. cps.sokolowpodl.pl

Sokołowski Ośrodek Kultury

08-300 Sokołów Podlaski ul. Wolności 37

tel/fax (25) 787-24-38; (250 787-30-32

e-mail: sok@sokolowpodl.pl, www. sok.sokolowpodl.pl

Zespół Szkół Specjalnych im. Jana Pawła II

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Piłsudskiego 4

tel. (25) 781-22-20

e-mail: zespec@sokp.pl, www.zespec.sokp.pl

Caritas Diecezji Drohiczyńskiej Dom Miłosierdzia im. Jana Pawła II

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Lipowa 84

tel./fax (25) 787-37-40

Caritas Diecezji Drohiczyńskiej – Świetlica Terapeutyczna

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Lipowa 84 Dom Miłosierdzia

im. Jana Pawła II

Fundacja Ku Mądrości im. Dr Anny Dax

08-300 Sokołów Podlaski ul. Ks. Bosko 1

tel. (25) 787-89-53, fax (25) 787-79-84

Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Diecezji Drohiczyńskiej

ul. Kościelna 10

17-312 Drohiczyn

poniedziałek - piątek 8:00 - 16:00

www. ksm-drohiczyn.pl,

tel./fax 85 655 77 55

e-mail: ksm@ksm-drohiczyn.pl

Kosowski Klub Seniora

08-330 Kosów Lacki, ul. Słoneczna 4

tel. (25) 787-92-8

Klub Seniora

08-304 Jabłonna Lacka, ul. Kubusia Puchatka 1

tel. (25) 787-12-11

Polski Czerwony Krzyż – Zarząd Rejonowy

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Oleksiaka Wichury 3

tel. (25) 781-27-22

Polskie Stowarzyszenie Diabetyków - Koło

08-300 Sokołów Podlaski, ul. 8-go Sierpnia 4 A

tel. (25) 781-22-51

Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów

08-300 Sokołów Podlaski, Armii Krajowej 2

tel. 500-095-703

e-mail: pzeri_sok@o2.pl, www.pzeri-sok.pl

Polski Związek Niewidomych - Koło

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Wolności 21

tel. (25) 781-20-93

Poradnia Leczenia Uzależnień – Przychodnia Specjalistyczna

08-300 Sokołów Podlaski ul. Ks. Bosko 5

tel. (25) 781-73-53

Spółdzielnia Inwalidów „CHEGOS”

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Lipowa 52

tel. (25) 781-22-91

e-mail: chegos@wp.pl

Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Gminy Kosów Lacki

08-330 Kosów Lacki, ul. Kościelna 20

tel. (25) 787-90-41

e-mail: longinao@vp.pl

**Stowarzyszenie - Zespół Intensywnego Leczenia Noworodków
Podlasia**

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Ks. Bosco 5

tel. (25) 781-72-54 wew. 243

Środowiskowy Dom Samopomocy

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Kosowska 83

tel. (25) 787-60-13

POWIAT WĘGROWSKI

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

07-100 Węgrów, ul. Piłsudskiego 23

tel. (25) 792-49-07

www.pcpr.wegrow.pl

Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności

07-100 Węgrów, ul. Piłsudskiego 23

tel./fax. (25) 792-49-07

Centrum Pomocy Społecznej

07-100 Węgrów ul. Gdańska 69

tel. /fax (25) 792-20-57

e-mail: cps.wegrow@cps.wegrow.pl, www.cps.wegrow.pl

Powiatowy Urząd Pracy

07-100 Węgrów, ul. Gdańska 69

tel./fax. (25) 792-25-42

e-mail: wawe@praca.gov.pl, www.praca.wegrow.com.pl

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy

07-100 Węgrów ul. Mickiewicza 23

tel/fax (25) 792-01-61

e-mail: soszw.wegrow@wp.pl

Zespół Szkół Specjalnych

07-100 Węgrów ul. Mickiewicza 23

tel. (25) 792 01 61, fax (25) 792-01-62

Fundacja Pomocy Osobom Przewlekłe Chorym „Bądź z Nami”

07-100 Węgrów, ul. Mickiewicza 3

tel. (25) 792-44-24, fax. (25) 792-46-11

Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Diecezji Drohiczyńskiej

07-100 Węgrów ul. Strażacka 5

tel. (25) 792-23-20

Koło Przyjaciół Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej w Węgrowie

07-100 Węgrów, ul. Mickiewicza 4 A

tel. (25) 792-49-14

Olimpiady Specjalne Polska – Sekcja Sportowa „Kornelki”

przy Zespole Szkół Specjalnych

07-100 Węgrów ul. Mickiewicza 23

Polski Czerwony Krzyż – Zarząd Rejonowy

07-100 Węgrów, ul. Żeromskiego 4 A

tel. (25) 792-24-11

Polskie Stowarzyszenie Diabetyków – Koło

07-100 Węgrów, ul. Wyszyńskiego 8 A

tel. (25) 792-65-86

Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów – Oddział

Rejonowy

07-100 Węgrów, ul. Stefana Żeromskiego 4 A

Poradnia Terapii Uzależnień i Współuzależnienia od Alkoholu

07-100 Węgrów ul. Kościuszki 15

tel. (25) 792-28-23

Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym i Autystycznym

SPONIA - Węgrów

07-100 Węgrów, ul. Mickiewicza 23

tel. (25) 792-01-61

e-mail: sponiawegrow@onet.pl, www.sponia.prosta.pl

Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Akcji Charytatywnych

07-100 Węgrów, ul. Mickiewicza 4 A

Stowarzyszenie „TAI CHI – DZIECIOM”

07-100 Węgrów, ul. Narutowicza 4

tel. (25) 792-21-53

Węgrowskie Stowarzyszenie Emerytów, Rencistów i Inwalidów

07-100 Węgrów ul. Żeromskiego 4a

tel. 783-026-211

GMINNE (GOPS) I MIEJSKIE OŚRODKI POMOCY SPOŁECZNEJ

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

17-100 **Bielsk Podlaski** ul. Kazimierzowska 18/3

tel./fax (85) 730-20-06, (85) 730-89-90

e-mail: mops_bielsk_podlaski@poczta.onet.pl

GOPS

17-100 **Bielsk Podlaski**, ul. Mickiewicza 46

tel. (85) 730-45-15, fax (85) 730-20-15

e-mail: gops@bielskpodlaski.pl

GOPS

17-111 **Boćki** ul. Plac Armii Krajowej 6

tel. (85) 731-96-18, fax (85) 731-31-60

e-mail: gops_bocki@op.pl

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

17-120 **Brańsk** ul. Rynek 8

tel. (85) 737-51-39, fax (85) 737- 53-63

e-mail: mops@bransk.podlaskie.pl

GOPS

17-120 **Brańsk** ul. Kościuszki 2A

tel. (85) 737-53-88, fax. (85) 737-58-04

e-mail: gopsbransk@poczta.onet.pl

GOPS

17-106 **Orla** ul. Mickiewicza 5

tel/fax (85) 730-57-95

e-mail: gops-orla@wp.pl

GOPS

17-123 **Rudka** ul. Brańska 13

tel/fax (85) 730-58-55

e-mail: gopsrudka@wp.pl

GOPS

17-132 **Wyszki** ul. Piórkowska 2

tel (85) 730-58-75, fax (85) 730-58-99

e-mail: gopswyszki1@op.pl, gops@ug.wyszki.pl

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

17-200 **Hajnówka** ul. 11 Listopada 24

tel./fax (85) 682-20-11

e-mail: mops-hajnowka@home.pl, www.mops-hajnowka.pl

GOPS

17-200 **Hajnówka** ul. Aleksego Zina 1

tel. (85) 682-31-95, fax (85) 682-46-12

e-mail: gopshajnowka@o2.pl

GOPS

17-240 **Czeremcha** ul. Duboisa 14

tel. (85) 685-01-29, fax (85) 685-04-00

e-mail: gops_czeremcha@zetobi.com.pl

GOPS

17-207 **Czyże**, Czyże 98

tel./fax (85) 681-89-94

e-mail: gopsczyze@wp.pl

GOPS

17-204 **Dubicze Cerkiewne** ul. Główna 65

tel. (85) 682-79-81, fax (85) 682-79-80

e-mail: gmina@dubicze-cerkiewne.pl

GOPS

17-210 **Narew** ul. Mickiewicza 101

tel. (85) 681-67-52, 681-67-42

fax. (85) 873-35-35

e-mail: gops@narew.gmina.pl, www.narew.gmina.pl

GOPS

17-220 **Narewka** ul. Białowieska 1

tel./fax (85) 682-98-89

e-mail: gops_narewka@o2.pl

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

17-250 **Kleszczele** ul. 1 Maja 4

tel./fax (85) 681-80-69

e-mail: mopskleszczele@wp.pl

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

17-300 **Siemiatycze** ul. 11 Listopada 35a

tel./fax (85) 655-69-57

e-mail: mopssiemiatycze@o2.pl

GOPS

17-300 **Siemiatycze** ul. 11 Listopada 49

tel./fax. (85) 655-20-53

e-mail: gops.siemiatycze@o2.pl

Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

17-312 **Drohiczyn** ul. Warszawska 12

tel. (85) 6-55-83-23, (85) 6-55-70-63
e-mail: mgops-drohiczyn@bialystok.home.pl,
www.mgops-drohiczyn.idl.pl

GOPS

17-306 **Dziadkowice**, Dziadkowice 13
tel. (85) 656-59-06 fax. (85) 656-59-04
e-mail: gops_dziadkowice@op.pl

GOPS

17 315 **Grodzisk** ul. 1 Maja 6
tel. (85) 656-81-16, fax (85) 656-80-40
e-mail: gops_grodzisk@poczta.onet.pl

GOPS

17-307 **Mielnik**, ul. Piaskowa 38
tel. /fax. (85) 656-58-64
e-mail: gops@mielnik.com.pl

GOPS

17-332 **Milejczyce** ul. Szkolna 5
tel. (85) 657-90-68, fax. (85) 657-90-70
e-mail: gopszus@etob.bialystok.pl

GOPS

17-330 **Nurzec Stacja**, ul. Żerczycka 34

tel./fax. (85) 657-51-19

e-mail: gops_nurzec_stacja@op.pl

GOPS

17-322 **Perlejewo**, Perlejewo 14

tel. (85) 657-85-02, fax (85) 657-85-15

e-mail: gopsperlejewo@poczta.onet.pl

Centrum Pomocy Socjalnej w Sokolowie Podlaskim

08-300 Sokółów Podlaski ul. Wolności 26

tel. (25) 781-65-99, fax (25) 787-27-39

e-mail: cpssok@wp.pl

GOPS

08-300 **Sokółów Podlaski** ul. Wolności 44

tel./fax (25) 787-73-50

e-mail: gopssok@poczta.onet.pl

GOPS

08-311 **Bielany** ul. Słoneczna 2

tel. (25) 787 80 98

e-mail: gopsbielany@vp.pl

GOPS

08-322 **Ceranów**, Ceranów 140

tel. (25) 787-08-15, fax (25) 787-09-29

e-mail: gops_ceranow@pro.onet.pl

GOPS

08-304 **Jabłonna Lacka** ul. Kubusia Puchatka 1

tel./fax (25) 787-10-63

e-mail: gopsjablonna@wp.pl

Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

08-330 Kosów Lacki ul. Kościelna 20

tel. (25) 787-96-27

e-mail: mgops@kosowlacki.pl

GOPS

08-307 **Repki**, ul. Parkowa 7

tel. (25) 787-50-23 w. 34-37, fax. (25) 787-50-66

e-mail: gopsrepki@op.pl

GOPS

08-331 **Sabnie** ul. Główna 75

tel/fax (25) 787-41-60

e-mail: gops_sabnie@pro.onet.pl

GOPS

08-320 **Sterdyń** ul. Kościuszki 2

tel./fax (25) 787-04-11

e-mail: gops_sterdyn@pro.onet.pl

Centrum Pomocy Społecznej

17-100 **Węgrów** ul. Gdańska 69

tel./fax (25) 792-20-57

e-mail: cps.wegrow@cps.wegrow.pl, www.cps.wegrow.pl

GOPS

07-110 **Grębków** ul. Wspólna 5

tel. (25) 793-00-40

e-mail: gops@grebkow.pl

GOPS

07-100 **Liw** ul. Mickiewicza 2

tel. (25) 792-28-05 w. 25, fax. (25) 792-28-21

e-mail: gops@liw.pl

Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łochowie

17-130 **Łochów** ul. Aleja Pokoju 75

tel. (25) 675-13-60, fax (25) 675-12-35

e-mail: mgopsrodzinne@wp.pl

GOPS

07-106 **Miedzna** ul. Plac Wolności 8

tel. /fax (25) 691-83-34

e- mail: ps.gopsmiedzna@op.pl

GOPS

07-140 **Sadowne**, ul. Kościuszki 3

tel. (25) 675-32-34

GOPS

07-104 **Stoczek** ul. Węgrowa 22

tel./fax (25) 691-91-60

e-mail: gops-stoczek@wp.pl

GOPS

07-111 **Wierzbno**, Wierzbno 88

(25) 793-45-91

Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

18-230 **Ciechanowiec** ul. Mickiewicza 1

tel. (86) 2771145 w. 23, fax (86) 277-10-66

e-mail: info@ciechanowiec.pl

GOPS

08-220 **Sarnaki** ul. Joselewicza 3

tel. (83) 359-91-98 w. 110

e-mail: sarnakigw@op.pl

GOPS

08-210 **Platerów**, ul. 3 Maja 5

tel. (83) 357-84-11

GOPS

07-120 Korytnica, ul. Małkowskiego 20

tel. (25) 661-21-30

e-mail: gopskorytnica@wp.pl

Domy Pomocy Społecznej

Dom Pomocy Społecznej w Brańsku

17-120 Brańsk, ul. Jana Pawła II 14

tel. (85) 737-51-32, fax. (85) 737-50-60

e-mail: dps@powiatbielski.pl

Dom Pomocy Społecznej

18-230 Ciechanowiec, Kozarze 63

tel. (86) 277-90-04

Dom Pomocy Społecznej

08-304 Jabłonna Lacka, ul. Długa 2

tel. (25) 787-10-66

Dom Pomocy Społecznej

08-304 Wirów, Wirów

tel. (25) 781-10-66

Dom Małego Dziecka w Julinie

07-130 Łochów, Julin

tel. (25) 675-11-37, fax. (25) 675-24-20

Samorządowy Dom Pogodnej Starości

07-132 Ostrówek Węgrowski,

tel. (25) 675-52-05

Dom Pomocy Społecznej w Starych Lipkach

07-104 Stoczek

tel. (25) 793-29-56

Poradnie psychologiczno – pedagogiczne**Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna**

17-100 Bielsk Podlaski ul. 3 Maja 17

tel. (85) 833-26-74

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna

17-200 Hajnówka ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 10A

tel/fax (85) 682-23-05, tel. (85) 682-37-00

e-mail: poradnia@ppphajnowka.pl, www.ppphajnowka.pl

Powiatowa Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna

17-300 Siemiatycze ul. Legionów Piłsudskiego 3

tel./fax (85) 655-26-12

e-mail: poradniapp@siemiatycze.pl

Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna

08-300 Sokołów Podlaski ul. M.C.Skłodowskiej 24a

tel. (25) 781-22-39

e-mail: ppp-pAsokp.pl, www.ppp-p.sokp.pl

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna

07-100 Węgrów ul. Piłsudskiego 23

tel/fax (25) 792-47-00

e-mail: poradnia@poradnia,wegrow.pl, www.poradnia.wegrow.pl

Warsztaty Terapii Zajęciowej

Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Diecezji Drohiczyńskiej

08-300 Sokołów Podlaski, ul. Lipowa 84

tel. 506-047-550

e-mail: wtz.sokolowpodlaski@op.pl

Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Diecezji Drohiczyńskiej

17-100 Bielsk Podlaski, ul. Żwirki i Wigury 4

tel. (85) 876-71-91

e-mail: biuro@wtzbielskpodlaski.pl, www.wtzbielskpodlaski.pl

Warsztat Terapii Zajęciowej Stowarzyszenie Pomocy Osobom

Niepełnosprawnym „Jawor”

07-111 Jaworek, Jaworek 32

tel.(25) 793-45-19

e-mail: wtzjaworek@wp.pl

Warsztat Terapii Zajęciowej nr 3 Stowarzyszenie Pomocy „Szansa”

17-306 Dziadkowice, Dołubowo 35

tel. (86) 476-55-00

Warsztat Terapii Zajęciowej przy Parafii Św. Trójcy

17-200 Hajnówka, ul. 3 Maja 63

tel. (85) 682-38-03

e-mail: wtz-hajnowka@o2.pl

Warsztat Terapii Zajęciowej Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek

Dzieciątka Jezus

17-300 Siemiatycze, ul. Bartosza Głowackiego 2

tel. (85) 656-11-78

e-mail: wtzsiemiatycze@wp.pl

**Warsztat Terapii Zajęciowej Stowarzyszenia na Rzecz Osób
Niepełnosprawnych „Natura”**

18-230 Ciechanowiec, Kozarze 63

tel. (86) 277-90-04

Warsztat Terapii Zajęciowej

17-306 Dziadkowice, Dołubowo 35

tel. (85) 655-02-82

e-mail: wtz.3@gazeta.pl